

Straffbare terrorforberedelser

En analyse av straffeloven § 131 tredje ledd

Kandidatnummer: 131

Antall ord: 14828

JUS399

Masteroppgave

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. desember 2015

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	1
1. INNLEDNING	
1.1 Tema	4
1.2 Bakgrunn og hensyn	5
1.3 Metode og rettskildebilde	6
1.4 Fremstilling videre	7
1.5 Avgrensninger	8
2. SUBJEKTIVE VILKÅR; KRAV OM FULLBYRDELSESFORSETT	9
2.1 Generelt om forsett	9
2.1.2 krav til forsett i § 131 tredje ledd	9
2.2 Krav til terrorhensikt	10
2.2.1 Straffeloven § 131 andre ledd bokstav a	11
2.2.2 Straffeloven § 131 andre ledd bokstav b	12
2.2.3 Straffeloven § 131 andre ledd bokstav c	13
3. OVERSIKT OVER DE OBJEKTIVE VILKÅRENE	14
3.1 Vilkåret “handling”	14
3.2 Handlinger som legger til rette for og peker mot “gjennomføringen”	14
3.3 Handlinger som “legger til rette for” og “peker mot” gjennomføringen	15
4. FYSISKE FORBEREDELSESHANDLINGER	19
4.1 Anskaffelser av symbolske effekter	19
4.2 Anskaffelser av utrustninger	19
4.3 Befatning med eksplosiver og skytevåpen	20
4.4 Leie av biler	21
4.5 Leie av lokaler	23

4.6 Terroropplæring	25
4.6.1 Kan terroropplæring oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd?	25
4.6.2 Skal § 131 tredje ledd og § 133 anvendes i konkurrans, eller konsumerer den ene bestemmelsen den andre?	26
5. PSYKISKE FORBEREDELSESHANDLINGER	29
5.1 Inngåelse av terrorforbund	29
5.1.1 Kan avtaleinngåelse om å begå en terrorhandlinger oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd?	29
5.1.2 Skal § 131 tredje ledd og § 133 anvendes i konkurrans, eller konsumerer den ene bestemmelsen den andre?	30
5.2 Oppfordring til terrorisme	31
5.2.1. Kan oppfordring om å iverksette en terrorhandling oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd?	31
5.2.2. Skal § 131 tredje ledd og §136 bokstav a anvendes i konkurrans, eller konsumerer den ene bestemmelsen den andre?	32
5.3 Rekruttering	33
5.3.1 Kan rekruttering til terrorisme oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd?....	33
6. DELTAKELSE I TERRORORGANISASJON	35
6.1 Kan deltakelse i en terrororganisasjon oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd?....	35
6.2 Skal § 131 tredje ledd og § 136 a anvendes i konkurrans, eller konsumerer den ene bestemmelsen den andre?	36
7. AVSLUTNING	38
8. KILDELISTE	40
8.1 Lovgivning	40
8.2 Forarbeider og andre offentlige dokumenter	40

8.3 Konvensjoner	40
8.4 Domsregister	41
8.5 Litteraturliste	41
8.6 Nettsider	42

1. Innledning

1.1 Tema

Denne masteroppgaven skal analysere straffeloven § 131 tredje ledd. Straffeloven § 131 tredje ledd hjemler straff for forberedelseshandlinger til terrorisme. I norsk rett er utgangspunktet at forberedelseshandlinger til forbrytelser er straffrie, og at ingen kan straffes før det foreligger et forsøk på å begå et lovbrudd, jf. strl. §16. Forsøk på terrorisme har derfor lenge vært straffbart. Det finnes ikke mange unntak fra dette utgangspunktet i straffeloven, men for alvorlig kriminalitet gjøres det stadig unntak. Tidligere har bare enkelte forberedelseshandlinger til terrorisme vært straffbare, og en bestemmelse som generelt straffer forberedelseshandlinger til terrorisme, har straffeloven ikke hatt før § 131 tredje ledd ble vedtatt.

Enhver forberedelseshandling som oppfylder vilkårene i § 131 tredje ledd, kan straffes. Det vil derfor være behov for å analysere bestemmelsens anvendelsesområde. Straffeloven § 131 tredje ledd lyder slik:

”Den som har forsett om å fullbyrde et lovbrudd som nevnt i første ledd eller § 132, og foretar handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen, straffes for forsøk. Forsøk straffes mildere enn fullbyrdet overtredelse. § 16 annet ledd gjelder tilsvarende.”

Selv om det følger av § 131 tredje ledd at fullbyrdelsen formelt sett skal straffes som forsøk, inneholder bestemmelsen egne vilkår for straff som må være oppfylte. Det må derfor innledningsvis avklares om bestemmelsen bare dekker forberedelseshandlinger, eller om bestemmelsen også mener å ramme tradisjonelle forsøkshandlinger. For ordens skyld brukes her ordene ”forberedelseshandlinger” om handlinger som faller utenfor straffelovens generelle forsøksbestemmelsen,¹ og ”forsøkshandlinger” om handlinger som omfattes av den generelle forsøksbestemmelsen.

Om § 131 tredje ledd er avgrenset til å gjelde forberedelseshandlinger, eller om den også regulerer forsøkshandlinger, vil blant annet ha betydning for hvilke straff som kan utmåles. Av bestemmelsen fremgår det at forsøk skal straffes ”mildere enn fullbyrdet overtredelse”. Fullbyrdet overtredelse har strafferamme på 21 års fengsel etter § 131 første ledd, og 30 års fengsel etter § 132, som regulerer grov terrorisme. Handlinger som dekkes av § 131 tredje ledd kan derfor ikke straffes med 21 års fengsel etter første ledd, eller 30 år etter andre ledd. En mildere straff enn 21 års fengsel, eller 30 års fengsel, vil være all straff som er lavere enn dette. Det kan tenkes at lengstestrafen derfor er 20 år, og 29 år for grov planlegging.

Forsøk etter § 16 straffes imidlertid ikke mildere. Dersom forsøk til terrorisme faller utenfor § 131 tredje ledd vil forsøk kunne straffes med 21 års fengsel for forsøk på § 131 første ledd, og 30 års fengsel for forsøk på § 132. Andre forsøkshandlinger i straffeloven straffes heller ikke mildere enn fullbyrdet overtredelse. Likhet mellom alle typer forsøkshandlinger, taler for at også forsøk på terrorisme bør straffes etter § 16.

¹ Strl. § 16

² Prop. 131 L (2012-2013) Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terrorisme

Det følger imidlertid av forarbeidene at strl. § 16 ikke kommer til anvendelse på forsøk på overtredelse av § 131.² Det uttrykkes at ”det vil si at forslaget til ny bestemmelse i straffeloven 2005 § 131 tredje ledd fullt ut regulerer forsøksansvaret, for så vidt gjelder terrorhandlinger”.³ Det legges derfor til grunn i oppgaven at strl. § 131 tredje ledd konsumerer § 16. Derfor rammer § 131 tredje ledd både forberedelseshandlinger, og forsøkshandlinger som ellers dekkes av § 16. Ordet ”forberedelseshandlinger” brukes likevel i oppgaven om alle handlinger som vurderes etter § 131 tredje ledd.

Strafferammen nedad nevnes bør innledningsvis. Av Strl. § 80 følger det at straffen kan settes under minstestrafen i straffebudet, eller til en mildere straffart når lovbrysteren ”dømmes for forsøk”. Etersom §131 tredje ledd uttrykker at foretatte handlinger som er dekket av straffebudet skal ”straffes som forsøk”, gjelder § 80 også for forberedelseshandlinger etter § 131 tredje ledd. Strafferammene tilsier dermed at forberedelseshandlinger etter § 131 tredje ledd kan straffes med alt fra bot til fengselsstraff opp til 20 år etter § 131 første ledd, og 29 år etter § 132.

1.2 Bakgrunn og hensyn

Terrorisme er ikke et nytt fenomen, men de siste tiårene har terrorisme forekommet i større og mer alvorligere tilfeller enn tidligere. Terrorangrep skjer oftere, og nye metoder blir stadig tatt i bruk. Behovet for å regulere terrorisme i større omfang har derfor også økt de siste årene. Dette har resultert i at straffeloven har regulert flere og flere tilfeller av terrorisme, samt innført strenge straffer for terrorisme. I kjølevannet av terrorangrepene 11.september 2001 i USA ble FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 vedtatt.⁴ Norge gjennomførte resolusjonen i 2002 ved å straffe inngåelse av terrorforbund,⁵ og å straffe finansiering av terrorisme.^{6 7} Et par år senere ble flere forberedelseshandlinger innført i straffeloven. Det ble straffbart å oppfordre, rekruttere og gi opplæring i terrorisme etter strl. 1902 § 147 c.⁸ Ikke før i 2013 ble det straffbart å motta terrortrening.⁹ Heller ikke før 2013 ble det straffbart med deltakelse i en terrororganisasjon.¹⁰

Hensikten med nye reguleringer i terrorlovgivningen er blant annet å beskytte samfunnet mot nye terrorangrep. Norge skal også være bedre rustet til å forebygge og avverge terrorisme. Selv om flere typer forberedelseshandlinger til terrorisme er blitt kriminalisert i straffeloven som vist over, var det ikke før Norge selv ble rammet av grusomme terrorhandlinger 22.juli

² Prop. 131 L (2012-2013) Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terrorisme m.m) s.64. Heretter omtalt som Prop. 131 L (2012-2013)

³ Prop. 131 L (2012-2013) s.64

⁴ FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 (2001) OP (e)

⁵ Å inngå forbund ble gjort straffbart etter stl.1902 § 147 a, dagens § 133.

⁶ Bruce, Ingvild og Husabø Erling Johannes, Fighting Terrorism through Multilevel Criminal Legislation, 2009, s.287

⁷ Straffbar finansiering av terrorisme ble innført i strl. 1902 § 147 b, dagens § 135 ,og 136 a for finansiering ved deltakelse i terrororganisasjon.

⁸ I strl. 2005 står dette i § 136 bokstav a, b og c.

⁹ Å motta terrortrening ble straffbart i strl. 1902 § 147 c, dagens § 136 bokstav d.

¹⁰ Det ble straffbart å delta i en terrororganisasjon i strl. 1902 § 147 d, dagens § 136 a.

2011, at det ble enighet om å innføre en bestemmelse som straffet generelle forberedelseshandlinger til terrorisme.

Det ble oppnevnt en 22.juli-kommisjon. Kommisjonen skrev en rapport etter angrepene for å gjennomgå og for å trekke lærdom fra angrepene 22.juli 2011.¹¹ Rapporten la blant annet til grunn at det på tidspunktet hvor terrorangrepene ble utført, bare var straffbart å planlegge terrorisme i tilfeller hvor flere personer deltok i forberedelseshandlingene.

Forberedelseshandlinger foretatt av én person ble ikke rammet av strl. 1902 i 2011. Dette var hovedårsaken til at den generelle forberedelsesbestemmelsen ble innført i strl. 1902 § 147 a femte ledd i 2013, dagens § 131 tredje ledd.¹² Enkeltpersoner som planlegger terrorisme representerer en stor utfordring i dagens samfunn, til tross for at det er mest fokus på farer som ulike terrororganisasjoner og terrorforbund skaper. Straff etter den generelle forberedelsesbestemmelsen vil være en effektiv metode for å avverge og avdekke terrorisme på et så tidlig stadium som mulig. Dette er et viktig skritt for å bekjempe terrorisme.

Selv om bestemmelsen rammer forberedelseshandlinger som én person har foretatt, begrenses den ikke mot forberedelseshandlinger som er foretatt av flere personer.

1.3 Metode og rettskildebilde

Grunnloven § 96 fastslår at ”ingen kan dømmes uten lov eller straffes uten etter dom”. Kjernen i bestemmelsen er at straffansvar må ha hjemmel i formell lov.¹³ Særlig kravet til rettsikkerhet og forutberegnelighet begrunner legalitetsprinsippet som kan utledes av grl. § 96. Legalitetsprinsippet begrenser derfor også domstolenes frihet til å fortolke straffebudene til skade for borgerne. Både analogi og utvidende tolkning må foretas med forsiktighet.¹⁴

Legalitetsprinsippet skal anvendes strengt, og er skjerpet på strafferettens område.¹⁵ Legalitetsprinsippet vil ha betydning for hvordan domstolene kan tolke § 131 tredje ledd, og prinsippet vil derfor ligge bakom vurderingene av § 131 tredje ledd, som foretas senere i oppgaven. Av den grunn vil det være naturlig å starte analysen i bestemmelsens ordlyd. Ordlyden gir veiledning for hva lovgiver har ment å kriminalisere i bestemmelsen. Det er denne rammen domstolene må forholde seg til for ikke å tolke bestemmelsen utvidende eller analogisk.

Lovens forarbeider kan også være av betydning. Forarbeidene kan være behjelpelig ved tolking av lovens ordlyd, og til å gi retningslinjer for vurderingen av lovens vilkår. Lovgivers vilje kommer til uttrykk i forarbeidene, og uttrykkene vil derfor være legitime.

¹¹ NOU 2012:14 Rapport fra 22. Juli-kommisjonen

¹² Prop. 131 L (2012-2013)

¹³ Gröning Linda, Husabø Erling Johannes og Jacobsen Jørn, Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk framstilling av norsk strafferett, foreløpig versjon av del 1 og 2, 2015, s. 91. Heretter omtalt som Gröning, Husabø og Jacobsen 2015)

¹⁴ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s.98

¹⁵ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s.92 og

Ettersom bestemmelsen først ble innført i 2013, har ikke domstolene prøvd ut bestemmelsen. Det finnes derfor ikke rettspraksis etter § 131 tredje ledd som kan gi veiledning for analysen. Dette kan være en utfordring. Noen forberedelseshandlinger til terrorisme har imidlertid vært prøvd ut for domstolene etter andre bestemmelser i straffeloven, og disse kan muligens gi noe veiledning. Men heller ikke her finnes det mye rettspraksis, og særlig lite høyesterettsdommer. Et par høyesterettsdommer nevnes i oppgaven, og også en del

underrettspraksis er av betydning for oppgaven. Noen av forberedelseshandlingene, for eksempel deltakelse i terrororganisasjon, vurderes per dags dato for første gang av domstolene. I TOSLO-2015-175034 ble to personer dømt for blant annet deltakelse i IS. Dommen ble anket, og dermed er ikke dommen rettskraftig ennå.

Andre rettskilder av betydning for analysen, er juridisk teori og reelle hensyn. Det finnes begrenset juridisk teori om § 131 tredje ledd, men det finnes en del juridisk teori om generelle forberedelseshandlinger som kan gi veiledning.

1.4 Fremstilling videre

For å redegjøre for anvendelsesområde for § 131 tredje ledd vil det være behov for å se på ulike typer handlinger som kan være egnet til å oppfylle vilkårene. Det vil i hoveddelen skilles mellom diverse fysiske handlinger¹⁶ og psykiske handlinger.¹⁷ Til slutt vil forberedelseshandlinger som har med deltakelse i en terrororganisasjon å gjøre, analyseres i et eget kapittel.¹⁸

Under kapittelet om fysiske handlinger vil en del ulike handlinger vurderes etter § 131 tredje ledd. Gjennomgangen er ikke en uttømmende vurdering av fysiske handlinger. Det kan forekomme andre typer fysiske forberedelseshandlinger som også kan inngår i ordlyden. Dette gjelder også for psykiske handlinger.

Ved vurderingen av om ulike fysiske handlinger kan være forberedelseshandlinger som oppfyller vilkårene i § 131 tredje ledd, vil Breiviksaken brukes som eksempel materiale. Breivik kunne som nevnt over ikke straffes for terrorplanlegging da han planla terrorangrepene som han utførte 22.juli 2011. Det vil derfor være interessant å se om slike forberedelseshandlinger som han foretok, kan brukes som eksempler på tilfeller som kan straffes etter § 131 tredje ledd. De fysiske handlingene som vurderes etter § 131 tredje ledd i kapittel 4, er derfor inspirert av, og eksemplifisert med, fysiske handlinger som Breivik foretok før terrorangrepene 22.juli 2011. De ulike handlingene som skal gjennomgå nevnes er; fysiske anskaffelser, befatning med eksplosiver og skytevåpen, tilvirkning av sprengstoff, leie av biler og lokaler, og opplæring til terrorisme. Det nevnes også at all informasjon vedrørende Breiviksaken er hentet fra 22.juli-kommisjonens rapport, om ikke annet er presisert i egen fotnote.¹⁹

¹⁶ Oppgavens kapittel 4

¹⁷ Oppgavens kapittel 5

¹⁸ Oppgavens kapittel 6

¹⁹ NOU 2012:14: Rapport fra 22.juli-kommisjonen, kapittel 15.3

Under kapittelet om psykiske forberedelseshandlinger vil det tas utgangspunkt i inngåelse av avtaler om å begå terrorisme,²⁰ oppfordringer til terrorisme,²¹ og rekruttering til terrorisme.²² Flere av disse handlingene er allerede straffbare i straffeloven²³, og inspirasjon til de ulike handlingene er hentet derfra. Det vil derfor oppstå konkurransspørsmål dersom handlinger både oppfyller vilkårene i § 131 tredje ledd og andre straffebud i straffeloven. Konkurransspørsmålet skal besvares så godt det lar seg gjøre uten veiledning fra rettspraksis.

Det vil også oppstå et konkurransspørsmål i kapittel 6, dersom forberedelseshandlinger foretatt i en terrororganisasjon,²⁴ også oppfyller vilkårene i § 131 tredje ledd.

1.5 Avgrensinger

Ettersom oppgaven består av en analyse av § 131 tredje ledd som omhandler forberedelseshandlinger til terrorisme, vil det i oppgaven avgrenses mot fullbyrdede terrorhandlinger etter § 131 tredje ledd. Siden det avgrenses for overtredelse av § 131 første ledd, vil det heller ikke være aktuelt å drøfte medvirkning til en fullbyrdet handling etter § 15. Når hovedmannen fullbyrder § 131 første ledd, kan de andre involverte straffes for forsøk på medvirkning til § 131 første ledd. Også slike handlinger avgrenser oppgaven mot.

Videre kan det oppstå spørsmål om enkelte forberedelseshandlinger kan være medvirkning til forberedelseshandling etter § 131 tredje ledd, jf. § 15. § 15 straffer medvirkning til overtredelsen av et straffebud, når ikke annet er bestemt. Dersom en forberedelseshandling oppfyller vilkårene i § 131 tredje ledd, kan medvirkning være aktuelt. På grunn av ordgrensen i oppgaven, avgrenses det også mot slike medvirkningshandlinger. Oppgaven begrenses derfor bare til de tilfeller hvor forberedelseshandlingen er en del av gjerningspersonens egen gjennomføringsplan.²⁵

Til slutt avgrenses oppgaven mot tilbaketreden fra den straffbare handlingen, jf. § 15 annet ledd. Gjerningspersonen kan i utgangspunktet tre tilbake fra utførte forberedelseshandlinger, dersom han bestemmer seg for å ikke utføre den planlagte forbrytelsen. Tilbaketreden på forberedelsesstadiet reiser interessante problemstillinger, men slike problemstillinger vil ligge utenfor kjernen av analysen om hva § 131 tredje ledd omfatter.

²⁰ Strl. § 133

²¹ Strl. § 136 bokstav a

²² Strl. § 136 bokstav b

²³ Se hvilke bestemmelser handlingene er straffbare etter i kapittel 1.2

²⁴ Jf. § 136a

²⁵ Hva som ligger i gjennomføringsplan forklares i punkt 3.3

2. Subjektive vilkår; krav om fullbyrdelsesforsett

2.1 Generelt om forsett

Alle straffebud inneholder krav til skyld hos gjerningspersonen som må være oppfylt for at han kan være ansvarlig for sine handlinger.²⁶ Mange straffebud krever derfor at gjerningspersonen må ha hatt forsett om å fullbyrde et lovbrudd for å kunne straffes. Med andre ord må gjerningspersonens forsettdekke alle sider av straffebudets gjerningsbeskrivelse på gjerningstidspunktet.

I strl. § 22 har lovgiver listet opp tre ulike mentale tilstander som er definert som forsett. For det første foreligger det forsett i de tilfeller hvor gjerningspersonen har hatt ”hensikt” om å foreta den aktuelle handlingen, jf. § 22 a. I dette ligger det at gjerningspersonen har ønske og intensjon om å begå den aktuelle handlingen.²⁷ For det andre foreligger det forsett der gjerningspersonen handler ”med bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig” dekker gjerningsinnholdet i straffebudet, jf. § 22 b. Den tredje typen forsett er der gjerningspersonen ”holder det for mulig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelsen og velger å handle selv om det skulle være tilfelle”, jf. § 22 c. Gjerningspersonen har verken hensikt eller ser det som mer sannsynlig enn ikke at handlingen vil inntre, men godtar at gjerningsbeskrivelsen kan oppfylles ved handlingen.²⁸

2.1.2 Krav til forsett i § 131 tredje ledd

Av strl. § 131 tredje ledd fremgår det at gjerningspersonen må ha hatt ”forsett om å fullbyrde et lovbrudd som er nevnt i § 131 første ledd eller § 132”.

Etter § 131 første ledd gjør forsettskravet det nødvendig at gjerningspersonen har forsett om å foreta en handling ”som er nevnt i §§ 138 til 141, § 142 første ledd, §§ 143-144, § 192, § 239, § 240, § 255, § 257, § 274, § 172 og § 355”. Gjerningspersonens forsett må derfor dekke minst en av de oppregnede bestemmelsene i § 131 første ledd. Et eksempel hvor gjerningspersonen har tilstrekkelig forsett etter § 131 første ledd, er der gjerningspersonen har forsett om å ”detonere” en bombe på ”et offentlig sted”, for å ”volde tap av menneskelig”, jf. § 138.

De andre bestemmelsene som er oppregnet i § 131 første ledd omhandler blant annet spesifiserte terrorhandlinger, som kapring, gisseltaking, vern av folkehelsen og ytre miljø ved å straffe anslag mot infrastruktur, allmennfarlig forgiftning og alvorlig miljøkriminalitet. Videre omhandler bestemmelsene grov kroppsskade og drap, grov frihetsberøvelse, og til slutt fremkalling av fare for allmennheten. De oppregnede bestemmelsene har som fellestrekk at det er alvorlige forbrytelser. Mange av bestemmelsene rammer også situasjoner hvor samfunnet og allmennbefolkningen blir berørt.

²⁶ jf. strl. § 21

²⁷ Ot.prp. nr.90 (2003-2004) Om lov om endringer i straff (Straffeloven) s.424. Heretter omtalt som Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)

²⁸ Ot.prp.nr.90(2003-2004) s.425

Gjerningspersonen kan også ha forsett om å fullbyrde et lovbrudd som nevnt i § 132. Bestemmelsen straffer den som har forsett om ”grov overtredelse av § 131”. Gjerningspersonen må ha forsett om å fullbyrde en av de oppregnede bestemmelsene som er nevnt over om § 131 første ledd, i tillegg til at han må ha hatt forsett om at handlingen skal være grov. Det nevnes videre i § 132 at ved avgjørelsen av om terrorhandlingen er grov, skal det særlig legges vekt på om handlingen

- a) *har medført tap av flere menneskeliv eller svært omfattende ødeleggelse av eiendom eller miljø, eller særlig nærliggende fare for det,*
- b) *er utført med særlig skadelige midler,*
- c) *er begått av en person som i kraft av sin stilling utnytter en særlig tillitt som kan utnyttes til å gjennomføre en terrorhandling.*

Bokstav a-c er en ikke-uttømmende liste over momenter som det særlig skal legges vekt på i vurderingen av om overtredelsen av §131 første ledd er grov. Ettersom § 131 første ledd faktisk ikke vil være oppfylt når § 131 tredje ledd vurderes, vil heller ikke følgene etter § 132 være oppfylt. Det avgjørende vil være om gjerningspersonens forsett dekker omstendighetene som gjør handlingen til en grov overtredelse av § 131 første ledd. For eksempel kan gjerningspersonen ha forsett om at han skal sprengte en bombe på en flyplass slik at flere menneskeliv går tapt. Da vil gjerningspersonen ha forsett om grov overtredelse av det aktuelle straffebudet.

2.2 Krav til terrorhensikt

I § 131 første ledd stilles det også krav til at gjerningspersonen må ha handlet med et videregående forsett. For at lovbruddet som gjerningspersonen har forsett om å fullbyrde skal være en terrorhandling, er det ikke tilstrekkelig at gjerningspersonen bare har forsett om alle omstendigheter i den objektive gjerningsbeskrivelsen, som beskrevet over. Gjerningspersonen må ha handlet i en bestemt videregående hensikt, som nevnt i bestemmelsens andre ledd bokstav a, b eller c.

At gjerningspersonen må ha tilstrekkelig terrorhensikt fremgår som nevnt i § 131 første ledd. Paragraf 131 tredje ledd er imidlertid taus om krav til terrorhensikt. Når § 131 tredje ledd krever at gjerningspersonen må ha forsett om å fullbyrde et lovbrudd som nevnt i første ledd eller § 132, og § 131 første ledd krever at gjerningspersonen har terrorhensikt, taler sammenhengen i loven derfor for at § 131 tredje ledd også krever at gjerningspersonen har terrorhensikt.

I departementets vurdering av om kravet til terrorhensikt skulle innføres i § 131 første ledd, la departementet hovedvekt på at det er gjerningspersonens særlige ønske om å oppnå et nærmere bestemt mål med handlingen som gjør at man kan skille terrorhandlinger fra andre

straffbare handlinger.²⁹ Forberedelseshandlinger som § 131 tredje ledd omfatter gjelder samme ønske fra gjerningspersonens side. Det taler også for at § 131 tredje ledd krever terrorhensikt. Det samme gjør departementets uttalelse om at forberedelse til terrorisme vil favne unødige vidt, dersom det ikke stilles krav til terrorhensikt.³⁰

Til slutt vil det være en naturlig forutsetning at det kreves samme forbrytersk intensjon ved forberedelseshandlinger til terrorisme, som ved fullbyrdet overtredelse av terrorisme.³¹

Det legges derfor til grunn at § 131 tredje ledd også omfatter et krav om at gjerningspersonen må ha terrorhensikt for at hans forsettlig handlinger kan defineres som terrorhandling etter § 131 første ledd.

Når det gjelder terrorhensiktens innhold fremgår det som nevnt av §131 annet ledd bokstav a, b og c. I det følgende vil terrorhensiktens innhold beskrives nærmere. Det er nødvendig å presisere innledningsvis at det ikke oppstilles et krav om at terrorhensiktens innhold faktisk oppfylles, men at det er et krav om hva som må inngå i gjerningspersonens hensikt med hans foretatte handlinger.

2.2.1 Strl. § 131 andre ledd bokstav a

For det første kan gjerningspersonen ha hatt hensikt om å ”forstyrre alvorlig en funksjon av grunnleggende betydning”, jf. § 131 andre ledd bokstav a. Det er gitt eksempler i bestemmelsen om at en ”funksjon av grunnleggende betydning” kan være lovgivende, utøvende eller dømmende myndighet, energiforsyninger, sikker forsyning av mat eller vann, bank- og pengevesen eller helseberedskap og smittevern. For eksempel kan gjerningspersonen ha hensikt om å forstyrre telefonnettverket i så stor grad, at viktige nødnumre, som for eksempel sykehusets nødnummer, ikke virker. Disse eksemplene er ikke uttømmende, men gir en pekepinn på hvilke funksjoner som er grunnleggende. Det kan derfor forekomme at gjerningspersonen har hensikt om å forstyrre andre funksjoner enn de oppregnede, som også kan dekkes av bokstav a.

Hva som ”forstyrre(r)” den grunnleggende funksjonen vil variere fra tilfelle til tilfelle, men det forutsettes i hver situasjon at gjerningspersonens hensikt med handlingen må virke forstyrrende eller ødeleggende på den aktuelle funksjonen. Funksjonen som forstyrres må være av grunnleggende betydning for samfunnet, og hensikten må omfatte det å forstyrre denne funksjonen alvorlig.

At forstyrrelsen må være ”alvorlig” setter terskelen for forstyrrelsen som gjerningsmannen må ha hensikt om å begå. Ordet ”alvorlig” stiller en høy terskel for forstyrrelsen.

²⁹ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20.mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet) s.177. Heretter omtalt som Ot.prp. nr. 8 (2007-2008)

³⁰ Ot.prp.nr.8(2007-2008) s.177

³¹ Argumentet er hentet fra Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) hvor de skriver dette om forsøk. Den forbryterske intensjon vil være lik ved forberedelseshandlinger og forsøkshandlinger til terrorisme, og argumentet gjør seg gjeldende her.

Gjerningspersonen kan for eksempel ikke ha hensikt om å begå en forstyrrelse som bare i liten grad forstyrrer energiforsyningen til naboen. I forarbeidene fremgår det at ”ordet ”alvorlig” stiller strenge krav både til varigheten, omfanget og virkningen av forstyrrelsene”, og at ”hvor stort område som rammes av forstyrrelsen, hvor mange mennesker som blir berørt, hvor store økonomiske konsekvenser handlingen har, hvor varig tilvirkningen er, og hvor vital den grunnleggende funksjonen som forstyrres er”, er momenter som kan tas med i vurderingen.³² Gjerningspersonens hensikt med forstyrrelsen må dermed være kvalifisert etter en totalvurdering ut fra en rekke momenter.

2.2.2 Strl. § 131 andre ledd bokstav b

For det andre oppfylles gjerningspersonens terrorhensikt dersom handlingen foretas med hensikt om ”å skape alvorlig frykt i en befolkning”. Også her brukes ordet ”alvorlig”, noe som tilsier at det skal mye til før vilkårene i bokstav b er oppfylt. Dette støttes opp av forarbeidene.³³

Hva som skal til for å ha hensikt om å skape alvorlig frykt vil bero på en helhetsvurdering. Forarbeidene legger til grunn at vurderingen av om handlingen skaper alvorlig frykt, blant annet vil bero på om gjerningspersonen har hensikt om at ”handlingene skjer på ett eller flere steder, hvor alvorlige konsekvenser handlingene har eller kunne ha fått, og hva slags objekter handlingene retter seg mot”.³⁴ Forarbeidene bruker terrorangrepene i USA 11.september 2001 som eksempel.³⁵ I eksempelet kan det legges til grunn at gjerningspersonene hadde hensikt om å skape alvorlig frykt i befolkningen. Andre eksempler er terrorangrepene på flere tog i Madrid i 2004,³⁶ og terrorangrepene på undergrunnene og på bussen i London i 2005.³⁷ Felles for alle disse terrorhandlingene er at de ble utført ombord på transportmidler som brukes av mange personer samtidig. Slike angrep sprer frykt og redsel i befolkningen. Dersom dette er hensikten til gjerningspersonen, har gjerningspersonen tilstrekkelig terrorhensikt etter bokstav b. Også situasjoner hvor gjerningspersonen ikke har hensikt om et stort antall skadede og drepte mennesker, kan være dekket. Her trekker forarbeidene frem at en handling mot et av landets øverste myndigheter kan skape frykt i befolkningen.³⁸

Hva gjelder ordet ”befolkning”, vil den naturlige forståelsen være at ordet omfatter en viss krets av personer. Det kan være hele den norske eller et annen lands befolkning, men det kan også være mindre grupper, som for eksempel en befolkning i en region i landet.³⁹

³² Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s.315

³³ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s.316

³⁴ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s.316

³⁵ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s.316

³⁶ https://no.wikipedia.org/wiki/Terrorangrepet_i_Madrid_mars_2004 (sjekket 10.desember 2015)

³⁷ https://no.wikipedia.org/wiki/Terrorangrepet_i_London_7._juli_2005 (sjekket 10.desember 2015)

³⁸ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s.316

³⁹ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s.316

2.2.3 Strl. § 131 andre ledd bokstav c

For det tredje kan gjerningspersonen ha hatt hensikt om å ”urettmessig å tvinge offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon”. Tvangen må gå ut på å ”gjøre, tåle eller unnlate noe” av ”vesentlig betydning” for offentlig myndigheter eller den mellomstatlige organisasjonen, jf. § 131 andre ledd bokstav c.

I vilkåret ”offentlige myndigheter” ligger det at det både er norske og internasjonale myndigheter handlingene kan rettes mot, mens ”mellomstatlig organisasjon” omfatter internasjonale organisasjon med stater som medlem.⁴⁰

Videre må gjerningspersonen ha hensikt om ”urettmessig” å ”tvinge [offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon] til å gjøre, tåle eller unnlate noe”. En naturlig forståelse tilsier at gjerningspersonen har hensikt om å få styresmakten til å gjøre noe den ellers ikke ville ha gjort. Handlingene kan bestå av fysiske handlinger, unnlattelse av en handling mot sin vilje, eller å tåle noe som man ellers ikke ville godtatt.

Til slutt må gjerningspersonen ha hensikt om at tvangen er av ”vesentlig betydning”. Ordlyden tilsier at tvangen må være avgjørende for om subjektet gjør, tåler eller unnlater handlingen. Hva som er av vesentlig betydning må vurderes etter en konkret helhetsvurdering. Statens eller organisasjonens egen oppfatning vil ha stor vekt i denne vurderingen.⁴¹

⁴⁰ Or.prp.nr.8 (2007-2008) s.316

⁴¹ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s.316

3. Oversikt over de objektive vilkårene

3.1 Vilåret ”handlinger”

Alle straffebud i straffeloven krever at gjerningspersonen har foretatt straffbare handlinger. Straffeloven bruker ordet ”handlinger” flere steder. Likevel blir ikke begrepet definert i loven. Det er derfor nødvendig å foreta en vurdering av hva ”handlinger” egentlig er.

Den naturlige språklige forståelsen av ”handlinger” peker i retning av enhver kroppslig disposisjon som vi mennesker foretar oss. Det er vanlig å tenke på aktive og fysiske handlinger, men også det å ikke foreta noe som kunne ha vært foretatt, er en kroppslig disposisjon.

Gröning, Husabø og Jacobsen uttrykker at ”en handling er en bevisst kroppsdisposisjon”.⁴² De viser til at mennesker i utgangspunktet har kontroll over de deler av kroppen som utgjør handlingene, og at dersom vi ikke kan kontrollere kroppen vår så foreligger det ingen handling.⁴³ Begrepet ”bevisst kroppsdisposisjon” omfatter også situasjoner hvor en person unnlater å bruke kroppen sin på en måte som man har mulighet til. Vi kan derfor skille mellom aktive handlinger og unnlatesehandlinger.

Selv om begrepet ”handlinger” i strl. § 131 tredje ledd kan defineres som en ”bevisst kroppsdisposisjon”, kan det vanskelig tenkes at unnlatesehandlinger er aktuelle handlinger etter denne bestemmelsen. Det er vanskelig å tenke seg at gjerningspersonen forbereder en terrorhandling ved å la være å gjøre noe. Det vil derfor bare være aktuelt med aktive handlinger i det følgende. Oppgaven avgrenser derfor mot unnlatesehandlinger.

Strl. § 131 tredje ledd taler om ”handlinger” i flertall. Det kan imidlertid være vanskelig å definere hva som er en handling, og hva som er flere handlinger. En handling kan bestå av flere delhandlinger, men kan også sees på som en handling.⁴⁴ Et eksempel er å lage middag. Om man skal betegne denne handlingen som en eller flere delhandlinger, vil bero på hvem som vurderer tilfelle.⁴⁵ Av den grunn ligger det neppe noen begrensninger i valg av flertallsformen fra lovgivers side.

3.2 Handlinger som legger til rette for og peker mot ”gjennomføringen”

I § 131 tredje ledd må disse bevisste kroppsdisposisjonene som forklart over, legge til rette for og peke mot ”gjennomføringen”. Det er således nødvendig å avklare hva som ligger i vilåret ”gjennomføringen”.

Ut i fra sammenhengen i lovteksten peker ordet ”gjennomføringen” i tredje ledd isolert sett hen til gjennomføringen av en av de straffbare handlingene som er nevnt i første ledd.

⁴² Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s. 149

⁴³ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s. 149

⁴⁴ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s.151-152

⁴⁵ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s.151-152

Ettersom gjerningspersonen må ha forsett om å fullføre en av de alvorlige handlingene som er oppregnet i første ledd, med slik terrorhensikt som nevnt i annet ledd bokstav a-c, vil det derfor være gjerningspersonens gjennomføringsplan som handlingene må legge til rette for og peke mot. Breivik hadde for eksempel lenge før han utførte terrorangrepene 22.juli 2011 tenkt at han skulle utføre disse handlingene. Planleggingen av terrorrepene var nedskrevet i et kompendiet.⁴⁶ Hadde politiet mistenkt at Breivik planla terrorisme, ville de funnet bevis for hans gjennomføringsplan gjennom kompendiet han hadde på pcen sin.

Som eksempelet over viser, regnes gjennomføringsplanen som den planen gjerningspersonen har om å fullbyrde en av nevnte alvorlige handlingene i første ledd. Gjennomføringsplanen består også av hvordan gjerningspersonen har tenkt seg forløpet frem til fullbyrdelsen.⁴⁷ Det nevnes også at gjerningspersonens gjennomføringsplan må foreligge på det tidspunkt da han foretar handlingene som ”legger til rette for” og ”peker mot” gjennomføringen av det påtenkte lovbruddet.

3.3. Handlinger som ”legger til rette for” og ”peker mot” gjennomføringen

Handlingene som gjerningspersonen foretar, må ”legge[...] til rette for” og ”peke[...] mot” gjennomføringen av handlingene som han har planer om å utføre.

Den naturlige språklige forståelsen av vilkåret ”legger til rette for” tilsier at handlingene som gjerningspersonen foretar, må kunne bidra til at det påtenkte lovbruddet etter § 131 første ledd kan gjennomføres. For eksempel vil innkjøp av eksplosiver være egnet til å bidra i gjerningspersonens gjennomføringsplan, om han har planer om å sprengre en konkret bygning.

Ordlyden av ”peke[r] mot” tilsier at handlingene som gjerningspersonen foretar, må kunne indikere at gjerningspersonen har planer om å begå det påtenkte lovbruddet etter § 131 første ledd. Det kreves derfor en viss nærhet mellom bidragene han foretar, og gjennomføringsplanen. For eksempel kan innkjøp av hydrogenperoksid antyde at gjerningspersonen har planer om å fremstille en terrorbombe, og dermed ”peke[...]mot” gjennomføringen.

Lovgiver har spesifisert at handlingene må legge til rette for ”og” peke mot gjennomføringen.⁴⁸ Ordet ”og” peker på at vilkårene er kumulative. Begge vilkårene må derfor være oppfylte for at gjerningspersonens foretatte handlinger kan straffes etter §131 tredje ledd.

Av forarbeidene kan det ikke utledes et krav om direkte sammenheng mellom gjerningspersonens foretatte handlinger, og det påtenkte lovbruddet.⁴⁹ Til sammenligning følger det av ordlyden for alminnelig forsøk i strl.§ 16, at gjerningspersonen må ha påbegynt handlinger som ”leder direkte til” utføringen av gjerningspersonens påtenkte lovbrudd. Ordet ”direkte” taler om en større sammenheng mellom gjerningspersonens foretatte handlinger og

⁴⁶ NOU 2012: 14 s.344

⁴⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s.455

⁴⁸ Prop. 131 L (2012-2013) s.85

⁴⁹ Prop. 131 L (2012-2013) s.85

utførelsen, enn ordene ”peke[r] mot”. Sett i sammenheng med at terskelen for når handlingen oppfyller vilkårene i § 131 tredje ledd skal senkes fra den alminnelige forsøksbestemmelsen,⁵⁰ kan det derfor heller se ut som at det stilles krav om nærhet, men utenat det kreves at de foretatte handlingene må være av nødvendighet i gjerningspersonens gjennomføringsplan.

Spørsmålet er om ordlyden krever noe mer enn at det foreligger en viss nærhet mellom gjerningspersonens foretatte handlinger, og den påtenkte terrorhandlingen.

Departementet gir uttrykk for at det ikke er enhver handling som oppfyller vilkårene.⁵¹ Gjerningspersonen må ha foretatt ”reelle og alvorlige forberedelser” med sikte på å gjennomføre en terrorhandling.⁵² Uttalelsen gir uttrykk for at enkelte forberedelseshandlinger fremdeles er straffrie, fordi de forberedelseshandlingene som kan straffes, må ha en viss konkret betydning for gjennomføringen.

Videre har departementet uttrykt at handlingene må ” ha ytre kjennetegn” som peker mot en terrorhandling.⁵³ Det skrives at:

*”Helt dagligdagse handlinger som innkjøp av gummihansker, er imidlertid i utgangspunktet ikke tilstrekkelig, selv om de i og for seg kan være nyttige for å fullbyrde en terrorhandling. De vil normalt ikke ha ytre kjennetegn som peker mot en terrorhandling”.*⁵⁴

Ut i fra hva departementet uttrykker kan det tyde på at ordlyden skal avgrenses mot handlinger som ikke har ytre kjennetegn på at det forberedes terrorisme. Enkelte forberedelseshandlinger kan imidlertid bidra til gjerningspersonens påtenkte terrorhandling, selv om den ikke har ytre kjennetegn som peker mot en terrorhandling. Et eksempel er lån av naboens kjøkkenredskaper, som må anses å være en alminnelig handling. Det kan tenkes at kjøkkenredskapene imidlertid skal brukes av gjerningspersonen til å tilvirke sprengstoff. På den måten kan kjøkkenredskapene bidra til å forberede gjerningspersonens påtenkte terrorhandling.

Selv om det ikke kreves at gjerningspersonens foretatte handlinger er en nødvendig faktor i gjerningspersonens gjennomføringsplan, uttrykker departementet at handlingene ” i en viss grad må være hensiktsmessige og av en viss betydning for den handlingen som skal begås”.⁵⁵ Som eksempel på slike tilfeller bruker departementet anskaffelse av lokale for å tilvirke sprengstoff. På samme måte kan lån av kjøkkenredskaper være handlinger uten ytre kjennetegn på forberedelse, men som bidrar til gjerningspersonens påtenkte lovbrudd, og dermed likevel bør straffes.

⁵⁰ Strl. § 16

⁵¹ Prop. 131 L (2012-2013) s.85

⁵² Prop. 131 L (2012-2013) s.85

⁵³ Prop. 131 L (2012-2013) s.85

⁵⁴ Prop. 131 L (2012-2013) s.85

⁵⁵ Prop. 131 L (2012-2013) s.85

Departementets uttalelse om at ”helt dagligdagse handlinger i utgangspunktet ikke er tilstrekkelig, selv om de i og for seg kan være nyttige for å fullbyrde en terrorhandling”,⁵⁶ kan tyde på at avgrensningen av handlinger uten ytre kjennetegn som peker mot en terrorhandling, bare gjelder helt dagligdagse handlinger. Dagligdagse handlinger er handlinger som utføres daglig av et stort antall personer. Det kan være alt fra å kjøre bil, til å handle i jernvarehandelen. Det er handlinger som den alminnelige borger ikke ser på som straffbare handlinger. Slike handlinger som ikke i seg selv har karakter som straffbare, må avveies mot hensynet til den alminnelige handlefrihet.⁵⁷ Enhver har rett til å handle i en viss grad uten å bli kontrollert. Når det ikke er foretatt handlinger som i seg selv er ulovlige, bør handlingene unntar fra straff. Dersom man risikerer straff fordi man har et tvilsomt formål med for eksempel lånet av naboens kjøkkenmaskin, vil handlefriheten innskrenkes i stor grad.⁵⁸

Imidlertid kan behovet for å straffe handlinger som er lovlige, men som kan bidra til utførelsen av det tenkte lovbruddet, begrunnes med hvor alvorlige skadevirkningen det er risiko for ved terrorplanlegging. Terrorhandling er en av samfunnets mest alvorlige straffbare handlinger. Terrorhandling kan få store konsekvenser både for samfunnet, og for grunnleggende samfunnsstrukturer som alles frihet er avhengig av. Det taler i motsatt retning enn borgerens alminnelige handlefrihet. Terrorismens skadepotensiale er så tungtveiende, at hensynet i noen tilfeller kan forankre det å straffe dagligdagse handlinger som bidrar til gjerningspersonen påtenkte terrorhandling.

Ordlyden kan heller ikke anses som så innskrenkende at det kun er handlinger som åpenbart er forberedelseshandlinger til terrorisme som rammes, og at dagligdagse handlinger i seg selv derfor faller utenfor. Forberedelseshandlinger til terrorisme består av et vidt spekter av ulike gjøremål, og ordlyden innskrenker ikke bestemte typer handlinger. Det vil derfor være naturlig at også dagligdagse handlinger som i seg selv er lovlige, *kan* oppfylle vilkårene i bestemmelsen.

Det avgjørende vil være om dagligdagse handlinger har karakter av å være ekstraordinære. I dette ligger det at dersom den dagligdagse handlingen som gjerningspersonen har foretatt, er uvanlig ut fra den konkrete konteksten, vil den dagligdagse handlingen være ekstraordinær. Da vil den alminnelige handlefriheten veie tyngre enn risikoen for at gjerningspersonen likevel velger å la handlingen inngå i gjennomføringsplanen sin. Et eksempel er en personen som kjøper en hammer, fordi han skal bygge et dukkehus til barna. Naboen mistenker derimot at han planlegger terror, fordi hun kjenner til hans gjennomføringsplan. Det avgjørende for om handlingen er ekstraordinær, vil være om innkjøpet av hammeren inngår i gjerningspersonens gjennomføringsplan eller ikke. Om han faktisk kjøper hammeren for å bygge dukkehus til barna, vil handlingen være ekstraordinær, fordi handlingen ikke er en del av hans gjennomføringsplan. Det vil derfor være nærliggende å se hen til om personens

⁵⁶ Prop. 131 L (2012-2013) s.85

⁵⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s.464

⁵⁸ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s.465

handlemåte for en utenforstående overhodet gir mening som noe annet enn en forberedelseshandling til terrorisme.⁵⁹

Det vil imidlertid være vanskeligere å bevise at handlinger uten ytre kjennetegn som forberedelse til terrorisme ”legger til rette for” og ”peker mot” gjerningspersonens påtenkte lovbrudd. Departementet nevner at handlinger som ”peker mot” gjennomføringen typisk vil være ”nedskrevne notater eller drapsønsker mot bestemte personer” eller ”kommunikasjon med utenforstående som beskriver handlinger, informasjon om hvordan bomber forårsaker mest mulig skade mv alene eller i kombinasjoner”.⁶⁰ Slike handlinger gir et signal på at handlingen ”legger til rette for” og ”peker mot” gjennomføringen av en terrorhandling. Vurderingen vil derfor bestå av å se på hva gjerningspersonen har foretatt, opp mot hva som gjenstår av forberedelseshandlinger i hans gjennomføringsplan.

I det følgende vil vilkårene ”legger til rette mot” og ”peker mot” gjennomføringen knyttes opp mot fysiske forberedelseshandlinger, deretter psykiske forberedelseshandlinger, og til slutt straffbar deltakelse i terrororganisasjon etter § 136a, for å se når de ulike forberedelseshandlingene oppfyller vilkårene etter § 131 tredje ledd.

⁵⁹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s. 466. Gröning, Husabø og Jacobsen skriver dette om forsøk. Dette kan videreføres til vurderingen av om forberedelseshandlinger har karakter av å være dagligdagse.

⁶⁰ Prop. 131 L (2012-2013) s.85

4. Fysiske handlinger

4.1 Anskaffelse av symbolske effekter

Det er ikke uvanlig at personer som begår terrorisme er påvirket av ulike holdninger og faktorer fra miljøer, trosretninger eller ideologier, som kan påvirke deres tankegang til å utføre terrorisme. Mange terrorister anskaffer derfor ulike symbolske effekter som de har på seg eller med seg ved utførelsen av terrorhandlingen. Breivik anskaffet for eksempel en rekke ytre symbolske effekter, som blant annet et kjedeanheng med et kors og diverse militære uniformseffekter.⁶¹ I mai 2010 hadde han anskaffet alle elementene til Knights Templar-uniformen.⁶²

Spørsmålet er om symbolske effekter som gjerningspersonen anskaffer for å bruke i hans påtenkte terrorhandling, er handlinger som ”legger til rette for” og ”peker mot” gjennomføringen.

I noen tilfeller kan enkelte symbolske effekter signalisere gjerningspersonens gjennomføringsplan, fordi symbolet ofte bare er forbundet med terrorisme. Eksempelvis har IS flere symbolske effekter som de bruker, blant annet et flagg. Eller for eksempel Breiviks anskaffelse av uniformen, som han selv mente var et kjennemerke for en spesiell ideologi.⁶³ Om gjerningsperson har anskaffet symbolske effekter, vil anskaffelsen være med på å signalisere den ideologien eller gruppen som gjerningspersonen støtter. Det vil være en viss kobling mellom anskaffelsen og gjerningspersonens gjennomføringsplan. Likevel kan det være tvilsomt å konkludere med at anskaffelsen vil ha så stor nærhet til den påtenkte planen, at den symbolske effekten vil ”peke[...]mot” gjennomføringsplanen til gjerningspersonen.

Anskaffelsene vil heller ikke kunne bidra som hjelpemiddel for at gjerningspersonen kan nå målet om gjennomføringen. Anskaffelsene vil ha for liten praktisk betydning som forberedelseshandling, og derfor ikke ”legge[...] til rette for” gjennomføringen. En foretatt handling uten en viss betydning for gjennomføringen vil falle utenfor ordlyden, og således være straffri.

4.2 Anskaffelse av utrustninger

Anskaffelse av utrustninger er også vanlig blant terrorister og andre som planlegger terrorangrep. Breivik foretok blant annet anskaffelse av tre ulike typer verneutstyr tidlig i forberedelsesprosessen. Disse tre utrustningene var en stridsvest, skuddsikker vest, og en beskyttelse som var festet på kroppen, som skulle beskytte mot slag og spark. Formålet med anskaffelsen av utrustningene var å beskytte seg selv i selve terrorangrepet.⁶⁴ Breivik hadde som mål om å henrette så mange personer som mulig på Utøya. For å nå dette målet var det

⁶¹ NOU 2012:14 s.344

⁶² NOU 2012:14 s.344

⁶³ NOU 2012:14 s.344

⁶⁴ NOU 2012:14 s.344

viktig for han at han ikke ble skutt, skadet, eller på annen måte stoppet av politiet. Utrustningene hadde derfor betydning for hans gjennomføringsplan, og vil bidra til at planen kan utføres.

Et annet eksempel på anskaffelse av utrustning, er kjøp av fiskevest. Gjerningspersonen fyller vesten med ulike eksplosiver, og vesten blir en såkalt ”selvmordsvest”. Dersom gjerningspersonens plan består av at han skal sprengte seg selv i luften, vil anskaffelse av vesten muligens være en nødvendig faktor for at gjerningspersonen kan utføre angrepet.

Et tredje eksempel er Breiviks anskaffelse av spanske ryttere. På det tidspunktet han gikk til anskaffelse av dette utstyret hadde han planer om å utføre flere ulike terrorangrep. For å komme seg mellom de ulike stedene skulle han bruke spanske ryttere i veibanen for å stoppe politiet, eller andre biler som prøvde å stanse han. Også slikt utstyr kan bidra til oppfyllelse av gjerningspersonens gjennomføringsplan. Det foreligger også tilstrekkelig nærhet mellom anskaffelsen og det påtenkte lovbruddet.

Uansett om utrustningen som er anskaffet er av en viss betydning, eller om det er en nødvendig faktor i gjerningspersonens tenkte gjennomføringsplan, vil anskaffelsene være en ”reell og alvorlig” forberedelseshandling til terrorangrepet.⁶⁵ Anskaffelser vil derfor muligens ”legge[.]til rette for” og ”peke[.]mot” gjennomføringen, dersom gjenstandene er anskaffet i forbindelse med gjennomføringsplanen.

4.3 Befatning med eksplosiver og skytevåpen

I samme periode som Breivik anskaffet utrustninger, anskaffet han også ulike kjemikalier til produksjon av bomben, samt skytevåpen, våpendeler og ammunisjon.⁶⁶ I dag er slike handlinger straffbare etter § 191 a. Bestemmelsen staffer imidlertid bare den som har utført anskaffelsene med hensikt om å begå en straffbar handling, og ikke spesifikt terrorhandlinger. Strafferammen er derfor bare 10 år.

Det skal i det følgende vurderes om anskaffelse og befatning av kjemikalier til produksjon av bomben, kan ”legge[.]til rette for” og ”peke[.]mot” gjennomføringen, og deretter det samme for anskaffelse av skytevåpen, våpendeler og ammunisjon.

De første innkjøpene Breivik foretok av ulike kjemikalier til produksjon av bomben var innkjøp av laboratoriemateriell som glass, dråpetellere, kokeplater, Nitrometanol, rørepinner, røremagasin og beskyttelsesdrakt.⁶⁷ Kjemikaliene og utstyret vil ikke i seg selv være tilstrekkelig for å tilvirke en bombe, men det kan gi indikasjon på at forberedelseshandlingene til produksjonen er påbegynt. Således ”peker [anskaffelsen] mot” gjennomføringen. Har utstyret og kjemikaliene som gjerningspersonen har anskaffet, betydning for tilvirkningen, vil anskaffelsen ”legge[.]til rette for” gjennomføringen.

⁶⁵ Prop. 131 L (2012-2013) s.85

⁶⁶ NOU 2102:14 s.345-346

⁶⁷ NOU 2012:14 s.345

Breivik anskaffet til sammen 43 ulike kjemikaler og utstyr i løpet av en kort periode.⁶⁸ Dersom alle innkjøpene ses som en handling, vil de lettere oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd. Jo flere anskaffelser som kan indikere at kjemikaliene og utstyret ikke skal brukes i det daglige liv, desto mer ”peker [anskaffelsene] mot gjennomføringen. Og ved anskaffelse av så mye utstyr og kjemikalier, vil anskaffelsen også ”legge[...]til rette for” gjennomføringen.

Situasjonen blir imidlertid annerledes dersom personen bare har anskaffet en dråpeteller. Dråpetellere brukes stort sett til å gi medisiner, eller til å tilvirke noe kjemisk. Anskaffelse av dråpeteller forbindes derfor i liten grad med en straffbar handling. Handlingens karakter taler mot at anskaffelsen bør straffes. Sett i sammenheng med at ordlyden neppe er innskrenket til å ikke omfatte handlinger uten karakter av straffverdighet,⁶⁹ kan handlingen straffes hvis den oppfyller vilkårene.

Selv om anskaffelse av dråpeteller kan være et nyttig redskap for å tilvirke sprengstoff, krever vilkårene at handlingene er ”reelle og alvorlige”.⁷⁰ Det er begrenset hvor stor betydning dråpetelleren kan ha for tilvirkning av sprengstoff. I tillegg vil det være nødvendig at gjerningspersonen har foretatt andre anskaffelser hvis dråpetelleren i det hele tatt skal ha en viss betydning. Dersom gjerningspersonen bare har anskaffet dråpeteller, vil ikke dråpetelleren ha tilstrekkelig betydning for å ”legge[...]til rette for” gjennomføringen. Anskaffelse har heller ikke ytre kjennetegn som forberedelseshandling, og det vil derfor være vanskelig å bevise om ”peke[...]mot” gjennomføringen.

Når det gjelder spørsmålet om anskaffelser av våpen, våpendeler og ammunisjon kan være handlinger som ”legger til rette for” og ”peker mot” gjennomføringen, må gjerningspersonen ha sett for seg å bruke våpenet i sin forberedelsesprosess eller utførelse av terrorhandlingen. Dette gjelder uansett hvordan våpenet er anskaffet på. Et våpen som er anskaffet på ulovlig måte, vil ikke ”legge[...] til rette for” og ”peke[...] mot” gjennomføringen, om gjerningspersonens plan er å forgifte drikkevannet i Oslo, for å forstyrre forsyningen av vann. Men dersom han har planer om å utføre en terrorhandling, lik skytingen på Utøya, kan vilkårene være oppfylte. Det samme gjelder for lovlige anskaffelser. Breivik anskaffet de fleste våpnene på lovlig vis gjennom norske forhandlere, med begrunnelse i interessen for jakt.

Hvis anskaffelsene omfattes av § 131 tredje ledd, omfattes de også av § 191 a. Bestemmelsen straffer den som ”anskaffer, tilvirker eller oppbevarer” ”skytevåpen, våpendeler, ammunisjon eller sprengstoff,” eller ”bestanddel, utstyr eller andre gjenstander som har betydning for å tilvirke sprengstoff”. Det oppstår derfor et konkursspørsmål. Strl. §191a krever bare at gjerningspersonen har anskaffet gjenstandene med hensikt om å begå en straffbar handling. Dette til forskjell fra § 131 tredje ledd, som stiller krav til forsett om å fullbyrde en terrorhandling etter § 131 første ledd, med terrorhensikt etter § 131 annet ledd. Strl. § 191 a er således en generell regel, i motsatt til § 131 tredje ledd som er en spesiell regel. I vurderingen

⁶⁸ TOSLO-2011.188627-24/RG-2012-1153 s. 33

⁶⁹ Se punkt 3.3

⁷⁰ Prop. 131 L (2012-2013) s. 85 og punkt 3.3

av konkurransspørsmålet vil derfor § 131 tredje ledd være et utslag av lex specialis-prinsippet. Lex specialis-prinsippet får anvendelse ved motstrid mellom to regler av samme rang, slik som § 131 tredje ledd og § 191 a.⁷¹ Resultatet blir etter lex specialis-prinsippet at den spesielle rettsregelen går foran den generelle, fordi man ser den spesielle regelen som et unntak fra den generelle regelen.⁷² Slik er tilfelle i dette konkurransspørsmålet. Strl. § 131 tredje ledd er en spesiell rettsregel som går foran § 191 a ved motstrid.

4.4 Leie av biler

Det er ikke uvanlig at terrorister leier biler som de skal bruke som fluktbiler, bombebiler, eller lignende under terrorangrepene. Å leie bil er imidlertid også en helt dagligdags handling. Et stort antall personer leier bil hver dag av ulike grunner, uten at noen får mistanke om at de planlegger terrorisme.. Leie av bil har ingen ytre kjennetegn som en forberedelseshandling til terrorisme.

Dersom gjerningspersonen åpenbart har planer om å bruke bilen som fluktbil i hans påtenkte terroraksjon, tilsier all rimelighet at en slik dagligdags handling uten ytre kjennetegn kan vurderes etter vilkårene i § 131 tredje ledd. Det må derfor skilles på de tilfeller hvor leie av bil skal inngå i personens gjennomføringsplan, eller om leie av bilen skal brukes til andre ting, som for eksempel å frakte familiens flyttelass.

Leie av bil leies for eksempel fordi gjerningspersonen trenger den under selve terrorangrepet. Kanskje trenger gjerningspersonen den for å komme seg bort fra gjerningsstedet rett etter han har utført terrorhandlingen, eller kanskje han skal bruke bilen til å komme seg fra det ene gjerningsstedet til et annet sted hvor han skal utføre neste terrorangrep. Et eksempel er terrorangrepene i Paris som skjedde 13.november 2015. Flere av gjerningspersonene flyktet i en bil fra Paris til Brussel.⁷³ Det kan ikke legges til grunn at bilen var en leiebil eller om den var eid av en av terroristene, men eksempelet viser hvor dagsaktuell denne forberedelseshandlingen er. Dersom bilen har betydning i det tenkte terrorangrepet, vil leie av bilen "legge[...] til rette for" gjennomføringen.

Breivik leide to biler som han skulle bruke i terrorangrepene.⁷⁴ Den ene skulle han bruke til å frakte bomben, og så sprengte bomben i bilen som han plasserte i regjeringskvartalet. Den andre bilen leide han for å komme seg til Utøya etter at han hadde detonert bomben i bil nummer en i regjeringskvartalet. Uten bilene kunne ikke Breivik fullført hans påtenkte gjennomføring. For det første hadde han ikke fått fraktet bomben til regjeringskvartalet, og da ville ikke terrorhandlingen skjedd. For det andre hadde det også vært vanskelig å gjennomføre hans andre påtenkte handling, massakren på Utøya. Uten å kunne kjøre egen bil etter å ha detonert bomben i den første bilen i regjeringskvartalet, hadde det vært stor sannsynlighet for at han ble tatt før han kom til Utøya. Han visste også at han måtte ha med seg diverse skytevåpen og annet utstyr som han hadde kjøpt inn, for å få fullført denne

⁷¹ Gisle (2010) s.239

⁷² Gisle (2010) s. 239

⁷³ <http://www.vg.no/spesial/2015/terrorangrepet-i-paris-oversikt/> (sjekket 10.desember 2015)

⁷⁴ TOSLO-2011-188627-24/RG2012-1153 s.33

handlingen. Dette måtte fraktes i bilen. Eksempelet viser hvor stor, og kanskje avgjørende betydning, leie av bil kan ha for gjennomføringen.

Andre situasjoner kan imidlertid oppstå. Det kan for eksempel tenkes at en person som har planer om å utføre en terrorhandling, leier en bil fra et selskap i én dag. Grunnen til at han leier bilen er fordi han skal handle julegaver. Han har likevel planer om å gå innom apoteket for å kjøpe en dråpeteller, siden han er i nærheten. Dråpetelleren ønsker han å kjøpe, fordi den kan være nyttig i produksjon av sprengstoff.

I eksempelet er hovedformålet med leie av bilen å handle julegaver, ikke å foreta en forbedende handling til terrorhandlingen han har planer om å begå. Handlingen *kan* være egnet som forberedelseshandling sett opp mot hans gjennomføringsplan, men handlingen skiller seg ut fra andre forberedelseshandlinger. Sett fra et tredjemannsperspektiv er det ikke utelukket at leie av bilen kan være han handling som ikke skal brukes til forberedelse, selv om gjerningspersonen har planer om å begå terrorisme. Handlingen er ekstraordinær i denne situasjonen, og bør ikke straffes. Dette til tross for at gjerningspersonen brukte bilen til å anskaffe dråpetelleren. Isolert sett vil leie av bilen muligens ikke ”peke[...]mot” gjennomføringen ved et slikt tilfelle.

Der det er uklart om handlingen oppfyller vilkårene, vil hensynet til personens alminnelige handlefrihet taler i retning av at leie av bilen ikke ”legger til rette for” og ”peker mot” gjennomføringen. Hensynet vil gjøre seg særlig gjeldende ved slike handlinger, fordi leie av bil er en dagligdags handling ute ytre kjennetegn på at gjerningspersonen forbereder terrorisme.

4.5 Leie av lokaler

En annen forberedelseshandling som stort sett ikke har ytre kjennetegn på planlegging av terrorisme, er leie av lokaler. Breivik leide en gård med formål om å produsere bomben, som han senere sprengte i regjeringskvartalet den 22. juli 2011. Gården hadde i utgangspunktet ingen andre formål, og skulle bare brukes til å forberede terrorisme.⁷⁵ Uten gården kunne ikke Breivik produsert en gjødselbombe på 950 kilo.⁷⁶ Leie av gården var en reell og alvorlig forberedelseshandling som var en nødvendig faktor i hans gjennomføringsplan. Hensynet til terrorismens alvorlige skadepotensiale bør derfor veier tyngre enn hensynet til hans alminnelige handlefrihet, til tross for at handlingen i seg selv ikke har karakter av å være en forberedelseshandling.

Andre ganger kan det være at terrorister leier et sted å bo. Kanskje er de ikke fra Norge, og ankommer Norge med planer om å utføre et terrorangrep. Eller kanskje er personen en hjemvendt fremmedkriger, som har sagt opp alt av bolig og jobb før de reiste til et annet land. Hvis gjerningspersonen kommer til Norge med hensikt om å planlegge et terrorangrep vil han trenge et sted å bo. Leie av boligen vil være en handling han foretar som konsekvens av at han skal forberede terrorisme. Det kan tenkes at gjerningspersonen skal planlegge noe av

⁷⁵ NOU 2012:14 s.353-354

⁷⁶ NOU 2012:14 s.411

terrorhandling i leiligheten han har leid. Leiligheten vil således være av betydning for forberedelsene, og ”legger til rette for” at gjerningspersonen kan nå målet i gjennomføringsplanen sin.

Et sted å bo er imidlertid helt nødvendig, og derfor er leie av en bolig noe de færreste tenker på som straffbart. Handlinger som allmennheten tenker på som straffri bør heller ikke straffes. All rimelighet taler for at leie av bolig som personen skal bruke til å bo i, bør være straffri. I tillegg vil leie av bolig i en slik situasjon være en handling av ekstraordinær karakter ut fra konteksten. Hvis de fleste handlingene som gjerningspersonen foretar kan kobles til gjennomføringsplanen hans, vil leie av bolig være en handling som skiller seg ut fra dette. Leie av bolig vil i denne situasjonen derfor ikke ”peke[...] mot” gjennomføringen hans. Hovedformålet er å ha et sted å bo, og da vil den alminnelige handlefriheten veie tungt.

Det kan likevel være at leie av bolig i andre sammenhenger kan ”legge[...] til rette for” og ”peke[...] mot” gjennomføringen. En tenkt situasjon er der en person leier et hotellrom i Oslo for en kort periode, fordi han skal utføre en terrorhandling. At leie av rommet ”legger (også) til rette[...] for” gjennomføringen slik som i eksempelet over, men ellers vil leie av rommet ha en annen karakter. I eksempelet over er det tale om leie av fast bopel. Selv om leie av hotellrom også er en dagligdags handling som de færreste tenker at er straffbart, vil leie av hotellrommet bare ha formål som forberedelsehandling i personens gjennomføringsplan.

Et siste eksempel er situasjoner hvor gjerningspersonen leier et lagerrom for å oppbevare kjemikalier og utstyr som han bruker til å produsere sprengstoff til en terrorhandling. Leie av lagerrom har heller ikke ytre kjennetegn som forberedelsehandling til terrorisme, og er en dagligdags handling. Dersom hensikten til gjerningspersonen er å oppbevare utstyr og kjemikalier for å produsere sprengstoff til terroraksjonen, vil handlingen ikke være av ekstraordinær karakter ut fra konteksten. Hensynet til beskyttelse for samfunnet bør veie tyngre enn personens alminnelige handlefrihet.

Etter strl. § 191 a bokstav a jf. b er det også straffbart å ”oppbevare” ”bestanddeler, utstyr eller andre gjenstander, som alene eller samlet er av vesentlig betydning for å tilvirke” ”sprengstoff” som personen skal bruke for å utføre en straffbar handling. Ved å bruke lageret til oppbevaring har gjerningspersonen allerede utført en straffbar handling etter § 191 a jf. b. Ettersom han har terrorhensikt, bør leie av lagerrommet som fungerer som oppbevaring for slikt utstyr, også kunne straffes etter § 131 tredje ledd. Leie av lagerrommet ”legger til rette for” gjennomføringen, ved at lagerrommet bidrar til produksjon av sprengstoff. Handlingen ”peker mot” gjennomføringen, siden hovedformålet hans bare er å bruke rommet som oppbevaring for utstyr han skal bruke til å produsere en bombe med.

Også ved leie av lokaler vil det oppstå ulike situasjoner hvor hensynet til personens alminnelige handlefrihet må veies opp mot hensynet for beskytte samfunnet mot det store skadepotensialet terrorhandlingen har.

4.6 Terroropplæring

4.6.1 Kan terroropplæring oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd?

Også opplæring av ulike metoder og teknikker til utførelsen av terrorhandlinger, kan være foretatt av gjerningspersonen i forberedelsesprosessen. Det er mange ulike måter å tilegne seg metoder og teknikker på. Noen av dem kan være teoretiske, andre praktiske. For eksempel kan opplæring i fremstilling av bomber både være teoretisk og praktisk. Det kan også tenkes at gjerningspersonen har lært andre opp i metoder og teknikker, som ledd i egen forberedelsesprosess.

Det vil i det videre vurderes om opplæring til terrorisme kan utgjøre handlinger som oppfyller vilkårene i § 131 tredje ledd.

Det nevnes at det avgjørende vil være hva gjerningspersonen har planer om med opplæringen han gir, får eller tilegner seg. Først nevnes handlinger hvor gjerningspersonen gir opplæring.

En tenkt situasjon er der B gir A opplæring i fremstilling av bomber. B ønsker hjelp av A til å forberede en påtenkt terrorhandling, som B selv ønsker å gjennomføre. Planen er at hvis han lærer opp A, så kan A medvirke til fremstillingen. B vil dermed få tid til å lage dobbelt så mange bomber til gjennomføringen. Opplæringen B gir A vil ha betydning for gjennomføringsplanen hans. Opplæringen vil også ha tilstrekkelig nærhet, og være så reelle og alvorlige forberedelseshandlinger, at vilkårene oppfylles i § 131 tredje ledd.

Strl. § 136 bokstav c rammer den som ”gir opplæring” i metoder eller teknikker som er særlig egnet til å utføre eller bidra til utførelsen av en terrorhandling. Forskjellen mellom § 131 tredje ledd, og § 136 bokstav c, er at § 136 bokstav c ikke krever at den som gir opplæring, gir opplæring som ledd i egen gjennomføringsplan. Det er tilstrekkelig at personen som gir opplæring har terrorforsett med opplæringen, og at den som mottar opplæringen har terrorforsett.⁷⁷ Flere tilfeller vil derfor kunne straffes både etter § 131 tredje ledd, og § 136 bokstav d. Det vil da oppstå et konkurransespørsmål, som besvares i punkt 4.6.2

Et annet alternativ er å motta terrortrening. Breivik fikk for eksempel skytetrening i Oslo pistolklubb fra juli 2010 til mars 2011.⁷⁸ Det antas at Breiviks hensikt med terrortreningen var å få tilstrekkelig skyteferdigheter, slik at han var egnet til å utføre hans planlagte terrorangrep. Skytetreningen kan av den grunn peke mot gjennomførelsen, fordi det vil være en viss nærhet mellom opplæringen og de handlingene han har planer om å utføre. Skytetreningen kan også tenkes å være en så alvorlig opplæringshandling, at opplæringen kan oppfylle vilkårene.

Også i Rt-2013-789 fikk gjerningspersonen terroropplæring. A fikk opplæring av terrorgruppen Al-Qaida i Pakistan, i fremstilling av bomber og andre eksplosiver. A skulle utføre et terrorangrep i Danmark på vegne av terrororganisasjonen, men hadde selv plan om å sprengte Jyllandsposten i Danmark på grunn av karikaturtegningene. I en slik situasjon som

⁷⁷ Prop. 131 L (2012-2013) s.28

⁷⁸ http://www.nrk.no/227/artikler/dette-ble-sagt-i-retten-_dag-fire-1.8084366 (sjekket 10. desember 2015)

dommen illustrerer, vil opplæringen som gjerningspersonen mottar være en reell, alvorlig forberedelseshandling, som vil være av betydning for gjennomføringsplanen hans.

Strl. §136 bokstav d straffer også den som ”lar seg lære opp”. Også situasjoner som beskrevet over kan derfor straffes etter § 136 bokstav d. Igjen oppstår konkurransespørsmål, som besvares i punkt 4.6.2.

Ett tredje alternativ av opplæring, er der gjerningspersonen tilegner seg opplæring på egenhånd. Breivik foretok også andre typer skytetrening, blant annet rekyltrenoing. Breivik utførte rekyltrenoingen cirka 4 ganger, i følge han selv.⁷⁹ Hvor stort utbytte Breivik fikk av trenoingen er derfor usikkert, men mye trenoing på treffsikkerhet fikk han ikke opparbeidet på så kort tid. Når gjerningspersonen har planer om å utføre massakre forårsaket av skytevåpen, kan enhver skytetrening ”peke[...] mot” denne handlingen. Om begrenset mengde egentrenoing i rekylskyting vil ha en viss betydning for gjennomføringen, er mer usikkert. I noen tilfeller kan det tenkes at så lite øvelse ikke vil utgjøre forskjell i et terrorangrep. På den andre siden er handlingen ”reell og alvorlig”. Når man foretar skytetrening for å øve seg på utførelsen av terrorhandlingen man planlegger, bør handlingen være så alvorlig at den oppfyller vilkårene.

Strl. § 136 bokstav c eller d rammer ikke situasjoner hvor gjerningspersonen har opplært seg selv. Bestemmelsen forutsetter at gjerningspersonen mottar terrortrenoing fra en eller flere personer.⁸⁰ I de tilfeller hvor gjerningspersonen har opplært seg selv, kan han derfor bare straffes for opplæringen dersom opplæringen ”legger til rette for” og ”peker mot” gjennomføringen. Bestemmelsen kan derfor få selvstendig betydning også der andre forberedelsesstraffebud rammer samme type forberedelseshandling.

I de tilfellene hvor både § 131 tredje ledd, og § 136 bokstav c eller d rammer opplæringen, vil det oppstå et konkurransespørsmål.

4.6.2 Kan § 131 tredje ledd og § 133 anvendes i konkurrens, eller konsumerer den ene bestemmelsen den andre?

Et viktig utgangspunkt i konkurrensvurderingen er at gjerningspersonen ikke skal straffes flere ganger for samme forbrytelse.⁸¹ Det må med andre ord ikke foreligge dobbelstraff.⁸² Dersom gjerningspersonen blir straffet flere ganger for samme forhold, kan ikke bestemmelsene anvendes i konkurrens.

På den andre siden er det viktig at det skal gis full dekning for alle de krenkede rettighetene.⁸³ Straffebudene som skal anvendes må tilføye noe mer og eget ved anvendelsen. Forarbeidene uttaler at ”dersom man ikke får markert noe ytterligere ved å anvende et ekstra straffebud på forholdet, er konkurrens utelukket”. Gröning, Jacobsen og Husabø omtaler uttalelsen som det

⁷⁹ http://www.nrk.no/227/artikler/dette-ble-sagt-i-retten-_dag-fire-1.8084366 (sjekket 10.desember 2015)

⁸⁰ jf. ordvalget ”motta” Prop. 131 L (2012-2013) s. 27

⁸¹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s.87

⁸² Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) kapittel 24 s.5

⁸³ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) 24 s.14

materielle dekningsprinsippet.⁸⁴

I denne konkurransvurderingen er det tale om straffbar terrortrening, som både er dekket i § 131 tredje ledd, og § 136 bokstav c eller d. Dersom situasjonen for eksempel er at B har fått skytetrening av en kamerat som er profesjonell skytter, og tilegnet seg denne opplæringen som ledd i egen gjennomføringsplan, kan han straffes etter begge bestemmelsene. Dersom han straffes etter begge bestemmelsene, vil han få dobbelstraff. I denne situasjonen er det ikke forskjell på handlingene som straffes etter § 131 tredje ledd, og § 136 bokstav c eller d, fordi begge bestemmelsene dekker alle sider av den straffbare handlingen som B har foretatt. Bestemmelsene vil derfor muligens ikke anvendes i konkurrans.

Hvert enkelt tilfelle må imidlertid vurderes nærmere. Dersom det er tilfelle at for eksempel § 131 tredje ledd dekker andre sider ved opplæringen, enn hva § 136 bokstav c eller d dekker, åpner det selvsagt opp for at bestemmelsene kan vurderes i konkurrans.

Både lovteksten og forarbeidene⁸⁵ er taus når det gjelder konkurransspørsmålet mellom § 131 tredje ledd og § 136 bokstav c eller d, og gir derfor lite veiledning. Rettspraksis gir heller ikke veiledning, ettersom denne situasjonen aldri har vært oppe til dom. Uten slik veiledning vil spørsmålet løses ut fra en helhetsvurdering basert på rimelighetsbetraktninger.

Strl. § 131 tredje ledd har en høyere strafferamme enn § 136 bokstav c og d. Det skiller mange år mellom lengstestraff etter § 131 tredje ledd, og etter § 136. Sistnevnte har strafferamme på 10 år.⁸⁶ Ettersom domstolene ikke har tatt stilling til et slikt spørsmål ennå, er det vanskelig å si hvor strengt slike handlinger straffes. Etter Danmarks straffelov § 114 d, stk. 3, ble første dom avsagt etter denne bestemmelsen i U.2014.3017V. To brødre hadde fått terroropplæring av terrororganisasjon Al-Shabaab i Somalia. De fikk begge 2 års fengsel for å ha mottatt terrortrening. Norske domstoler har tidligere sett hen til dansk rettspraksis, og det kan derfor tenkes at domstolene muligens legger seg på samme straffenivå om en tilsvarende sak kommer opp i Norge.

Terrorisme straffes imidlertid strengt i Norge. Særlig dersom opplæringen ligger tett opp til fullbyrdelsen av terrorhandlingen, vil det være nødvendig å straffe strengt. I noen tilfeller kan det tenkes at gjerningspersonen ikke har planlagt en avansert terrorhandling. Kanskje består målet av å skyte fremmede på et kjøpesenter med et gevær, for å skape frykt i befolkningen. I denne situasjonen kan skytetrening være den eneste praktiske forberedelseshandlingen som gjerningspersonen foretar, og opplæringen kan ligge tett opp til fullbyrdelsen. At det kan være aktuelt i noen situasjoner å dømme etter den øvre del av straffeskalaen, taler for § 131 tredje ledd bør konsumerer § 136 bokstav c eller d.

Forarbeidene uttrykker ved forslag til om § 131 tredje ledd skulle innføres, at "forslaget er ment å representere en reell og vesentlig utvidelse av straffansvaret sammenlignet med

⁸⁴ Grønning, Husabø og Jacobsen (2015) kapittel 24 s.5

⁸⁵ Ot.prp.nr. 61 (2001-2002), Prop. 131 L (2012-2013), Ot.prp. nr.8 (2007-2008)

⁸⁶ Se strl. § 136

gjeldende rett”.⁸⁷ Uttalelsen tyder på at § 131 tredje ledd går lenger i å straffe forberedelseshandlinger, enn de allerede eksisterende bestemmelsene i straffeloven. Uttalelsen tyder også på at utvidelsen vil foregå ved at § 131 tredje ledd skal dekke de forberedelseshandlingene som ikke allerede er dekket av de eksisterende bestemmelsene. Ut fra dette virker det rimelig at § 136 bokstav c og d skal anvendes om det oppstår et konkurransespørsmål.

Videre straffer § 136 bokstav c og d en definert og begrenset forberedelseshandling. Dette er ikke tilfelle ved § 131 tredje ledd, som neppe er begrenset til en type forberedelseshandlinger. I forarbeidene er det uttalt at ”kriminalisering av forberedelseshandlinger [bør] utformes slik at straffebudet blir mest mulig målrettet og konkret- for eksempel slik at det uttrykkelig nevner de former for konkret forberedelseshandling som rammes”.⁸⁸ Uttalelsen støtter opp om hensynet om at den mest definerte og konkrete bestemmelsen bør anvendes.

I forlengelsen av hensynet over, krever legalitetsprinsippet også klare og presise bestemmelser.⁸⁹ Legalitetsprinsippet blir best ivaretatt ved straff etter § 136 bokstav c eller d.

I tilfeller hvor gjerningspersonen kan straffes både etter § 131 tredje ledd og § 136 bokstav c eller d, skal § 136 bokstav c eller d anvendes. Bestemmelsene kan anvendes i konkurrans dersom § 131 tredje ledd dekker flere sider enn § 136 bokstav c eller d, eller dekker andre handlinger i samme hendelsesforløp.

⁸⁷ Prop. 131 L (2012-2013) s.62

⁸⁸ Prop. 131 L (2012-2013) s.47

⁸⁹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2015) s.90

5. Psykiske forberedelseshandlinger

5.1 Inngåelse av terrorforbund

5.1.1 Kan inngåelse om avtale om å begå en terrorhandling oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd?

Inngåelse av forbund om å begå terrorisme er en forberedelseshandling som er straffbar etter § 133. Inngåelse av slike forbund kan være svært alvorlige forberedelseshandlinger. Spørsmålet er om inngåelse av en avtale kan utgjøre en handling som kan straffes etter § 131 tredje ledd.

Strl. § 133 straffer selve inngåelsen av forbundet som partene avtaler.⁹⁰ Det kreves ikke at avtalen som er inngått må være spesielt konkret, så lenge det foreligger en reell avtale om å begå en terror- eller terrorrelatert handling.⁹¹ Dette til forskjell fra vilkårene i § 131 tredje ledd, hvor det kreves at partene må ha inngått en konkret gjennomføringsplan i avtalen. Med andre ord må det som partene avtaler, inngå i hver og en av dem sin konkrete gjennomføringsplan hvis handlingen skal kunne ”legge[...]til rette for” og ”peke[...]mot” gjennomføringen.

En avtale mellom to eller flere personer om å utføre en konkret terrorhandling, er ofte første skritt av planleggingen og forberedelsen i deres gjennomføringsplan. Der det finnes bevis for at avtalen eksisterer, vil avtalen klart og tydelig peke på gjennomføringsplanen. Det kan tenkes at det vil være vanskelig å bevise at muntlige avtaler ”peke[...]mot” gjennomføringen før gjerningspersonen har foretatt flere handlinger som iverksetter avtalen. Der det for eksempel foreligger en skriftlig avtale, kan avtalen ”peke[...] mot” gjennomføringsplanen.

Inngåelse av avtale er uansett en så alvorlig og reell handling, at så lenge avtalen kan bevises å ha bidratt i gjerningspersonenes gjennomføringsplan, så ”peker [inngåelsen] mot” gjennomføringen. Dette gjelder uansett om gjerningspersonen har inngått avtale med en terrororganisasjon, som for eksempel Al-Qaida, eller en kamerat.

I tillegg kan en avtale om å begå en terrorhandling skap lojalitet mellom partene. Partene som har inngått avtalen kan føle seg så forpliktet til avtalen, at det er mindre sannsynlighet for at de fratrer den. Ved avtaleinngåelsen girer de hverandre opp, og styrker hverandres forsett. Avtalen kan for eksempel markere partenes første skritt mot utførelsen av terrorhandlingen, og da være det som skal til for at gjerningspersonen påbegynner andre forberedelseshandlinger i gjennomføringsplanen. Avtalen kan således ”legge[...]til rette for” gjennomføringen.

Videre vil en mer detaljert avtale lettere tale i retning av at det er foretatt en handling som ”legger til rette for” gjennomføringen. En detaljert avtale, for eksempel om hvordan enhver videre forberedelse skal foregå, vil lettere ”legge[...]til rette for” gjennomføringen, enn en avtale hvor dette ennå ikke er avtalt.

⁹⁰ Prop. 131 L (2012-2013) s. 317

⁹¹ Rt-2013-789 avsnitt 31

En annen situasjon er der gjerningspersonen har forsøkt å inngå terrorforbund, men fått avslag fra den andre parten. Gjerningspersonen overhører for eksempel to personer på en restaurant snakke om at de kunne forstå hvorfor Breivik utførte terrorhandlingene. Han går bort til dem, forklarer hva han har tenkt å utføre, og deretter spør om de vil hjelpe han med forberedelsene. Handlingen ”peker mot” gjennomføringen, fordi forespørselen har sammenheng med gjerningspersonens gjennomføringsplan. Det avgjørende må være om forespørselen *kan* bidra til gjennomføringen, ikke om gjerningspersonen får avslag på forespørselen. Svaret fra de andre personene er utenfor gjerningspersonens kontroll. Så lenge gjerningspersonen har ønsket å inngå forbund, må det legges til grunn at forespørselen ville utgjøre en forskjell i hans gjennomføringsplan. Forsøk på å inngå terrorforbund kan derfor oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd.

Det nevnes at forsøk på å inngå terrorforbund også er straffbart etter § 133, jf. § 16.⁹² Ettersom enkelte oppfordringer oppfylder vilkårene både i § 131 tredje ledd og i § 133, må det tas stilling til om gjerningspersonen skal straffes etter en av bestemmelsene, eller begge to.

5.1.2 Skal § 131 tredje ledd og § 133 anvendes i konkurrans, eller konsumerer den ene bestemmelsen den andre?

Konkurrensspørsmålet mellom § 131 tredje ledd og § 133 nevnes i forarbeidene.⁹³ I den forbindelse uttaler departementet at

”I den grad lovforslaget dekker alle sider ved det straffbare forholdet, skal ikke forbudsbestemmelsen anvendes i konkurrans. Avtaleelementet kan likevel komme inn som en skjerpene omstendighet i straffutmålingen. Dette utelukker naturligvis ikke at bestemmelsen om terrorforbund etter omstendighetene kan være overtrådt uten at vilkårene etter det særskilte forsøksansvaret for terrorhandlinger er oppfylt”.

Forarbeidene uttaler tydelig at dersom det materielle dekningsprinsippet oppfylles ved konsumpsjon, skal § 131 tredje ledd konsumere § 133. En så klart uttalelse i forarbeidene tillegges avgjørende vekt i vurderingen. Når dette er tilfelle, oppstår spørsmålet om hva som da gjenstår av forbudsbestemmelsen. Dette spørsmålet faller imidlertid utenfor oppgavens oppgave, og er ikke hensiktsmessig å drøfte. Det nevnes derfor bare kort at uttalelsen ovenfor kan gi en viss pekepinn i retning av at inngåelse av konkrete og reelle avtaler som ikke har tilstrekkelig nærhet til avtalepartenes gjennomføringsplan, og derfor ikke oppfylder vilkårene i § 131 tredje ledd, skal straffes etter § 133.

⁹² Ot.prp. nr.8 (2007-2008) s.317

⁹³ Prop. 131 L (2012-2013) s. 64

5.2 Oppfordring til terrorisme

5.2.1 Kan oppfordring om å iverksette en terrorhandling oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd?

En annen form for psykisk forberedelseshandling er å oppfordre personer til å begå terrorisme. Oppfordringer foregår stort sett ved at den som oppfordrer prøver å påvirke andre gjennom å ytre sine meninger om hvordan noe bør være, eller hva som kan gjøres for å endre en situasjon. Oppfordring skjer blant annet muntlig, skriftlig eller på internett. I de situasjoner hvor gjerningspersonen prøver å påvirke andre til å iverksette terror- eller terrorrelaterte handlinger, kan gjerningspersonen straffes etter § 136 bokstav a. Det vil i det følgende vurderes om oppfordringer også er straffbart etter § 131 tredje ledd, og i så fall om bestemmelsene dekker ulike typer av oppfordringer.

Det går en vag grense mellom straffbar oppfordring til terrorisme og ytringsfriheten.⁹⁴ I LB-2014-174730 ble Ubaydullah Hussain frikjent for en rekke oppfordringer til terrorisme. Oppfordringene var samlet sett etterfølgende bifall av terrorangrep, og således en indirekte oppfordring som var beskyttet av ytringsfriheten. Oppfordringer som er beskyttet av ytringsfriheten kan ikke straffes.

Også direkte oppfordringer kan være beskyttet av ytringsfriheten. Spørsmålet om en oppfordring til terrorisme kan straffes, berører ytringsfriheten. Ytringsfriheten krever derfor at oppfordringen må være en klar og tydelig oppfordring. Ingen i Norge er til nå straffet for oppfordring til terrorisme. De som har vært tiltalt, er frikjent.⁹⁵ Ved tvil om oppfordringen er beskyttet av ytringsfriheten, vil ytringsfriheten veie tyngre enn straff for oppfordring.

Generelle oppfordringer om å iverksette en terror- eller terrorrelatert handling som ikke inngår i gjerningspersonens gjennomføringsplan, kan bare straffes dersom oppfordringen rammes av vilkårene i § 136 bokstav a. En generell oppfordring vil ha for liten nærhet til oppfordrerens eventuelle gjennomføringsplan (og det kan tenkes at den som oppfordrer ikke har en gjennomføringsplan i det hele tatt.) For eksempel vil ikke gjerningspersonen har oppfordret andre til å begå drap for å tvinge offentlig myndigheter til å foreta en handling de ikke selv ønsker å utføre, ha tilstrekkelig nærhet til hans gjennomføringsplan, om den for eksempel er å drepe karikaturtegneren som tegnet profeten Mohammad, for å skape frykt i den danske befolkningen.

En oppfordring om at medlemmene i et høyreekstremt miljø bør anskaffe flere våpen slik at de kan utføre terrorhandlinger, kan være en oppfordring som kan oppfylle vilkårene i bestemmelsen, dersom gjerningspersonen selv er en høyreekstremist i dette miljøet, og planlegger et terrorangrep med bruk av våpen som han ennå ikke har skaffet seg. Grensen mellom oppfordring til å iverksette en terrorhandling som har betydning for gjerningspersonens gjennomføringsplan, og oppfordring til å medvirke til hans gjennomføringsplan, er vag. Det kan være vanskelig å skille på tilfellene. I eksempelet over,

⁹⁴ Ytringsfrihet er hjemlet i GrL. § 113 og EMK art. 10

⁹⁵ Se blant annet LB-2014-17430, som er nevnt i eksempelet over

kan oppfordringen fremstå som en generell oppfordring om å begå en terrorhandling for medlemmene i miljøet, mens gjerningspersonens intensjon med oppfordringen var å få medlemmene til å medvirke til hans gjennomføringsplan. Men om gjerningspersonen ikke har intensjon om at oppfordringen skal medvirke til gjennomføringsplanen, vil ikke handlingen oppfylle kravene om tilstrekkelig nærhet og betydning for planen hans. Det tyder på at § 131 tredje ledd neppe vil straffe oppfordringer til terrorisme dersom det ikke er oppfordring til medvirkning til egen gjennomføringsplan. Generelle oppfordringer som kan straffes etter § 136 bokstav a, kan også være oppfordring til medvirkning om å begå terrorisme.⁹⁶

Illustrerende er eksempelet der gjerningspersonen oppfordrer til å drepe karikaturtegneren som tegnet profeten Mohammad. Han har selv har forsett om å utføre samme handling. Oppfordringen består mer konkret av å sprengre inngangen til Jyllandsposten i Århus 18. desember, fordi han selv har planer om å sprengre baksiden av Jyllandsposten denne dagen. På den måten kan han være sikker på at karikaturtegneren blir drept. Bare ved å foreta en så konkret oppfordring vil han muligens kunne straffes etter § 136 bokstav a, og ved at oppfordringen er en del av hans gjennomføringsplan, kan han muligens straffes etter § 131 tredje ledd også.

5.2.2 Skal § 131 tredje ledd og § 136 bokstav a anvendes i konkurrans, eller konsumerer den ene bestemmelsen den andre?

I eksemplene som nevnt over, vil derfor oppstå et spørsmål om gjerningspersonen skal straffes etter den ene eller den andre bestemmelsen, eventuelt etter begge. Oppfordringen som straffes, kan fullt ut dekkes av begge bestemmelsene. I de tilfeller hvor begge bestemmelsene kun rammer oppfordring, vil det foreligge dobbelstraff om bestemmelsene anvendes i konkurrans.

Ettersom det foreligger én forbrytelse, som ikke kan anvendes i konkurrans, må det tas stilling til hvilken bestemmelse som skal anvendes. Oppfordring til terrorisme er hjemlet i § 136. Dette er samme bestemmelsen som straffer terroropplæring. Det ble i vurderingen av om § 131 tredje ledd eller §136 bokstav c eller d skulle anvendes, lagt vekt på at lovgiver trolig må ha tenkt at § 131 tredje ledd skal være en bestemmelse som dekker de tilfeller som ikke de andre forberedelsesbestemmelsene dekker. Dette legges også til grunn her.⁹⁷

Når det gjelder straffenivå for oppfordring til terrorisme, finnes det lite holdepunkter. Rettspraksis⁹⁸ som nevnes i oppgaven viser imidlertid at straff for terrorforberedelser som tidligere er gitt, er under 10 år. Også i dette tilfelle vil ikke § 131 tredje ledds høye strafferamme tale klart i retning av konkurrans. I tillegg bør hele § 136a anvendes likt når de samme hensyn gjør seg gjeldende. Det vises derfor til vurderingen i punkt 4.6.2. Resultatet vil være at § 136 a skal anvendes. vurderingen i punkt 4.6.2.

⁹⁶ Ot.prp. nr.8 (2007-2008)s. 319

⁹⁷ Se punkt 4.6.2 og prop. 131 L (2012-2013) s. 62

⁹⁸ I Rt-2013-789 fikk A 8 år for å ha inngått forbund med flere, og foretatt andre handlinger. B fikk 3 års fengsel for å ha inngått forbund, og medvirket til forsøk på å tilvirke sprengstoff.

5.3 Rekruttering

5.3.1 Kan rekruttering til terrorisme oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd?

Rekruttering må i likhet med andre forberedelseshandlinger som straffes etter § 131 tredje ledd, relatere seg til gjerningspersonens gjennomføringsplan. Rekruttering kan også straffes etter § 136 bokstav b. Der kreves det at gjerningspersonen rekrutterer til en terror- eller terrorrelatert handling som er nevnt i en av de oppregnede bestemmelsene i § 136 bokstav b. Et eksempel er rekruttering i fengsler. Innsatte kan for eksempel rekruttere medfanger til radikale miljøer hvor hovedmålet er å begå terrorisme. Slik rekruttering kan ikke være forberedelseshandlinger til gjerningspersonens gjennomføringsplan, dersom gjerningspersonen ikke har en plan om å begå en konkret handling, men bare ønsker å rekruttere flere til det ekstremradikale miljøet som han er en del av. Et slikt tilfelle oppfyller derfor ikke vilkårene i § 131 tredje ledd, men kan vurderes etter § 136 bokstav b.

Om rekrutteringen får betydning for gjerningspersonens gjennomføringsplan, kan den både ”legge[...] til dette for” og ”peke[...] mot” gjennomføringen. For eksempel kan gjerningspersonen ha planer om å sprengre Jyllandsposten i Danmark. Han har startet diverse forberedelseshandlinger, som å foreta innkjøp til fremstilling av sprengstoff, startet fremstillingen av selve bomben, med mer. På samme tidspunkt rekrutterer han en kamerat til det radikale miljøet han selv er en del av. Kameraten får samme syn på karikaturtegninger av profeten Mohammed som gjerningspersonen har, og ønsker å hjelpe til med terrorangrepet..

I en annen situasjon kan det tenkes at personen prøver å få kameraten til å forberede en terrorhandling sammen med han. Han ønsker at kameraten skal undersøke hvordan Jyllandspostens lokale i Århus er innvendig. Rekruttering til spesifikke handlinger som inngår i gjennomføringsplanen, kan lett gli over i oppfordring til medvirkning. Dette eksempelet ble nevnt under vurderingen av medvirkning til oppfordringstilfeller.⁹⁹De typiske tilfellene av rekruttering vil derfor ikke være situasjoner hvor gjerningspersonen til å foreta spesifikke handlinger som har tilstrekkelig betydning for hans egen plan.

De typiske situasjoner vil heller være er der en person rekrutterer til et terrormiljø. Eller rekrutterer til andre handlinger som oppfyller vilkårene i § 136 bokstav b. Rekruttering til å foreta terrorisme som har betydning for egen plan, kan heller tenkes å være en forespørsel om avtale om å medvirke til egen gjennomføringsplan. Problemstillingen er nevnt i forarbeidene¹⁰⁰ til § 136 bokstav b. Om ”rekrutteringshandlingen” er en oppfordring, eller avtale om å medvirke til handlingen, avhenger av om det foreligger en reell og alvorlig avtale mellom gjerningspersonen og den han ønsker at skal medvirke til gjennomføringsplanen hans.

Andre typiske rekrutteringshandlinger er rekruttering til en terrororganisasjon. Også her kan det vanskelig tenkes at rekrutteringen påvirker egen gjennomføringsplan. Her reguleres

⁹⁹ Se punkt 5.2.1

¹⁰⁰ Ot.prp. nr.8 (2007-2008)s.319

tilfelle både av §136 bokstav b og § 136a. I forarbeidene¹⁰¹ er det uttrykt at rekruttering til en terrororganisasjon skal staffes etter § 136a, og ikke etter § 136 bokstav b.

Gjennomgangen av rekrutteringshandlinger peker i retning av at det er få rekrutteringshandlinger som vil oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd.

Rekrutteringshandlingene glir over i oppfordring til å medvirke til en handling, eller forespørsel om å inngå avtale om medvirkning handlinger, i de tilfeller handlingen kan ha tilstrekkelig betydning for gjerningspersonens gjennomføringsplan. Dersom det oppstår situasjoner hvor rekruttering likevel oppfyller vilkårene i § 131 tredje ledd, taler hensynet om at lovgivers vilje trolig må ha vært at § 131 tredje ledd skal dekke forberedelseshandlinger som ikke dekkes i andre forberedelsesbestemmelsene, for at rekrutteringen straffes etter § 146 bokstav b.

¹⁰¹ Prop L 131 (2012-2013)

6. Deltakelse i terrororganisasjon

6.1 Kan deltakelse i en terrororganisasjon oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd?

Deltakelse i terrororganisasjon er et stort problem i dagens samfunn. Aldri før har så mange støttet seg til terrororganisasjoner som nå. For eksempel reiser mange til Syria for å støtte seg til terrororganisasjonen IS. At IS er en terrororganisasjon er klart, etter som organisasjonen ble satt på FNs liste over terrororganisasjoner i 2013.¹⁰²

Selv om loven blant annet straffer medlemskap i terrororganisasjoner etter § 136a, anskaffelse av statshemmeligheter til en terrororganisasjon etter § 121, med mer, definerer ikke loven hva som ligger i ordet ”terrororganisasjon”.

En naturlig språklig forståelse tilsier at tre eller flere personer har gått sammen for å danne en gruppe, som skal fremme ulike formål eller verdier. Ulike organisasjoner vil ha ulik profil og ulike formål. Noen kan være en frigjøringsbevegelse. Dette er imidlertid ikke relevant, så lenge hovedformålet er å begå en terrorhandling.¹⁰³ I forarbeidene til strl. § 121 er en terrororganisasjon definert som ”en organisert gruppe som enten har som hovedformål å begå terrorhandlinger eller hvor en vesentlig del av gruppens virksomhet består i å begå slike handlinger”.¹⁰⁴ Denne definisjonen legges til grunn for den videre vurderingen av om deltakelse i terrororganisasjon kan være en handling som ”legger til rette for” og ”peker mot” gjennomførelsen. En terrororganisasjon som for eksempel IS og Al Qaida som står på FNs liste over terrororganisasjoner, har oppfylt vilkåret når de står på listen. Ellers må det vurderes som et moment i helhetsvurderingen av om gruppen er en terrororganisasjon.

Dersom personen deltar i organisasjonen uten konkrete planer om å utføre en terrorhandling, vil medlemskap i en terrororganisasjon ikke være tilstrekkelig for å kunne straffes etter § 131 tredje ledd. For eksempel vil ikke en som økonomisk støtter IS oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd, selv om han oppfyller vilkårene i § 136a. Dette er også tilfelle for flere av fremmedkrigerne fra Norge, som reiser til Syria for å støtte seg til IS.¹⁰⁵

En del handlinger som inngår som deltakelse eller støtte til en terrororganisasjon vil likevel være så relatert til bestemte forbrytelser, at de også vil kunne oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd. Der en person har deltatt i en terrororganisasjon ved å få opplæring i fremstilling av sprengstoff, kan opplæringen oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd dersom planen er å sprengte en bombe i hjemlandet. Og det samme gjelder dersom personen får profesjonell skytetrening i en terrororganisasjon, og han har planer om å utføre massakrer i en full kinosal.¹⁰⁶

¹⁰² Forskrift 22. desember 1999 nr. 1374 (FNs terrorliste)

¹⁰³ Prop. 131 L (2012-2013) s. 41

¹⁰⁴ Ot.prp. nr.8 (2007-2008) s.141

¹⁰⁵ Ubaydulla Hussain er siktet for slik rekruttering på nåværende tidspunkt:

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/VG-Ubaydullah-Hussain-siktet-for-rekruttering-til-terror-8208561.html>
18-åringen skulle til Syria for å støtte IS. (Sjekket 10.desember 2015)

¹⁰⁶ Under punkt 4.8 vurderes det at skytetrening *kan* oppfylle vilkårene.

Det er imidlertid ikke enhver handling som personen utfører i forbindelse med deltakelsen som oppfyller vilkårene. Det kan tenkes at konen til hovedmannen i Al-Qaida har som oppgave å lage mat til krigerne. Selv om hun kanskje har planer om å medvirke til en av mannens flere terrororganisasjoner, vil ikke matlaging oppfylle vilkårene i § 131 tredje ledd. Handlingen skiller seg ut fra de andre handlingene som blir foretatt i organisasjonen, og er en så dagligdags handling at handlingen må være straffri.

Stort sett vil samme handlinger som er straffbare etter § 131 tredje ledd, oppfylle vilkårene i bestemmelsen dersom de er utført i forbindelse med deltakelse i en terrororganisasjon. Handlingene som gjerningspersonen foretar som ledd i gjennomføringsplanen, vil muligens også dekke vilkåret om å "delta i" en terrororganisasjon etter § 136a. Det oppstår derfor et konkurrensspørsmål.

6.2. Skal § 131 tredje ledd og § 136 a anvendes i konkurrens, eller skal den ene bestemmelsen konsumere den andre?

Både prinsippet om dobbelstraff,¹⁰⁷ og prinsippet om at det skal gis full dekning for alle de krenkede rettighetene,¹⁰⁸ gjelder selvsagt her også. Det må derfor vurderes om handlingene som dekkes i både § 131 tredje ledd, og § 136a, er én forbrytelse.

Om § 131 tredje ledd skal anvendes i konkurrens med § 136 a, eller om den ene bestemmelsen skal konsumere den andre, nevnes ikke uttrykkelig i forarbeidene.¹⁰⁹ Det vises imidlertid til kapittel 3.8 hvor det ble argumentert for at lovgivers vilje tolket ut fra enkelte uttalelser i forarbeidene, muligens kunne være at § 131 tredje ledd ble innført for å dekke resterende tilfeller av forberedelseshandlinger som ikke ble dekket av andre bestemmelser. I tillegg ble det uttalt i kapittel 4.4 om inngåelse av avtale, at lovgiver uttrykkelig hadde nevnt i forarbeidene at § 131 tredje ledd skulle konsumere § 133 i de tilfellene hvor § 131 tredje ledd også omfattet avtaleinngåelse. At lovgiver uttrykkelig har nevnt konkurrensproblemstillingen i den forbindelsen, og implisitt gitt uttrykk for at § 131 tredje ledd ikke skal konsumere andre bestemmelser enn de som er uttrykkelig nevnt, legges det til grunn at § 131 tredje ledd ikke konsumerer § 136a. Det gis imidlertid ikke svar på om det foreligger én eller to forbrytelser, og derfor om § 136 a konsumerer § 131 tredje ledd, eller om bestemmelsene skal anvendes i konkurrens.

Både § 131 tredje ledd og § 136 a ble innført som ledd til bekjempelse av terrorisme, og begge bestemmelsene straffer forberedelseshandlinger til terrorisme. Terrorhandlinger er blant de mest alvorlige forbrytelsene, blant annet fordi terrorisme har et betydelig skadepotensial, og er av svært samfunnsskadelig karakter.¹¹⁰ Å kriminalisere forberedelseshandlinger til

¹⁰⁷ Grønning, Husabø og Jacobsen (2015) kapittel 24 s.5

¹⁰⁸ Grønning, Husabø og Jacobsen (2015) kapittel 24 s.5

¹⁰⁹ Prop. 131 L (2012-2013)

¹¹⁰ Prop. 131 L (2012-2013)

terrorisme har som formål å avverge terrorhandlinger på et så tidlig stadium som mulig.¹¹¹ Når begge bestemmelsene har som formål å verne handlingenes betydelige og alvorlige samfunnsskadelige karakter, taler likheten for at det materielle dekningsprinsippet blir tilstrekkelig dekket ved konsumpsjon.

På den andre siden vil hensynet om at § 136a skal bekjempe terrorisme ved å motarbeide terrororganisasjoner, gjøre at §136a i utgangspunktet relaterer seg til straff for selve deltakelsen. Bestemmelsen rammer den som ”danner, deltar i, rekrutterer medlemmer eller yter økonomisk eller annen materiell støtte” til en terrororganisasjon. Vilkåret ”deltar i” favner svært vidt, og de fleste handlinger kan muligens oppfylle vilkåret. Det kan imidlertid ikke være meningen at vilkåret skal dekke handlinger som gjerningspersonen foretar ved deltakelse i en terrororganisasjon, når handlingen er foretatt til egen gjennomføringsplan. Da vil anvendelsesområde til § 131 tredje ledd innskrenkes i stor grad. Alle handlinger som gjerningspersonen har foretatt til egen gjennomføringsplan, som han enten har foretatt ved deltakelse i en terrororganisasjon, eller fått hjelp til ved å rekruttere, oppfordre eller inngå avtale med andre,¹¹² vil da ikke rammes av § 131 tredje ledd. Da gjenstår kun soloterroristens forberedelseshandlinger. Med en så praktisk og viktig regel som § 131 tredje ledd er, kan ikke dette være lovgivers vilje. Forarbeidene har også uttrykkelig sagt at bestemmelsen ikke bare skal ramme soloterroristens forberedelseshandlinger.¹¹³ Det tyder på at deltakelse i terrororganisasjonen er en forbrytelse, mens handlingene som gjerningspersonen foretar til egen gjennomføringsplan er en annen, og at bestemmelsene må anvendes i konkurrans.

I forlengelsen av dette kan det heller ikke være meningen at handlinger som gjerningspersonen foretar ved deltakelse i terrororganisasjonen, skal straffes forskjellig om han foretar samme handling på egen hånd. Strafferammen i § 131 tredje ledd og § 136a er ulike. Den som straffes etter § 136 a kan bare straffes med 6 år. Dersom § 136 a konsumerer § 131 tredje ledd vil for eksempel en som får opplæring av IS i fremstilling av sprengstoff, med planer om å utføre en terrorhandling, bare kunne få 6 års fengsel, mens en som får opplæring av en venn i fremstilling av sprengstoff i Norge i teorien kan få opp til 20 års fengsel. Det vil virke urimelig at en handling som utføres med profesjonell hjelp i en terrororganisasjon skal ha en lavere strafferamme enn andre forberedelseshandlinger som kanskje er mindre farlige. Det kan også tenkes at gjerningspersonen foretar svært alvorlige forberedelseshandlinger til egen gjennomføringsplan ved deltakelse i terrororganisasjonen. Ettersom det ikke finnes rettspraksis etter § 131 tredje ledd, kan ikke rettspraksis gi veiledning til strafferammene, men kan det tenkes at svært alvorlige forberedelseshandlinger som ligger tett opp til fullbyrdelsen, vil straffes strengere enn 6 år.

Den mest fornuftige konklusjonen vil derfor være å anvende bestemmelsene i konkurrans. Medlemskapet i seg selv vil straffes etter § 136 a (i tillegg til alle andre handlinger som blir

¹¹¹ Regjeringen.no lov om regler om radikaliserings og voldelig ekstremisme; <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikaliseringskonferanse/id663873/>

¹¹² Se konklusjon på konkurransspørsmål for disse tilfellene i punkt 4.6.2, 5.1.2., 5.2.2, og 5.3.1

¹¹³ Prop. 131 L (2012-2013) s.63

begått uten å være en del av gjerningspersonens handlingsplan), og alle de andre forberedelseshandlingene som gjerningspersonen foretar som inngår i hans gjennomføringsplan, vil straffes etter § 131 tredje ledd.

7. Avslutning

I løpet av oppgaven er det tatt utgangspunkt i ulike handlinger, både fysiske og psykiske, for å prøve å analyse hva som inngår i vilkårene i § 131 tredje ledd. Siden bestemmelsen ikke har vært anvendt i rettspraksis enda, har det vært utfordrende å vurdere hvordan vilkårene skal tolkes. Det er likevel klart at vilkårene krever at de foretatte handlingene har en viss nærhet og en viss betydning for gjennomføringsplanen til gjerningspersonen. Analysen viser at det er gjerningspersonens gjennomføringsplan som avgjør om hans foretatte handlinger oppfyller vilkårene i bestemmelsen. Utfordringen har vært å skille ut de handlingene som har tilstrekkelig betydning og nærhet til planens mål, og å skille ut de handlingene som ikke er dekket av vilkårene. Sistnevnte kan blant annet være handlinger som er ekstraordinære sett i sammenheng med gjennomføringsplanen, fordi slike handlinger ikke vil være en del av gjennomføringsplanen. Noen handlinger kan også ha et annet hovedformål enn forberedelseshandlingene som inngår i gjennomføringsplanen, og da bør disse handlingene ikke være straffbare forberedelseshandlinger.

Analysen har også satt lys på et par uavklarte spørsmål. Analysen viser at flere forberedelseshandlinger kan dekkes både av § 131 tredje ledd, og av andre forberedelsesstraffebud.¹¹⁴ Enkelte av konkursspørsmålene har lovgiver allerede tatt stilling til i forarbeidene.¹¹⁵ Andre konkursspørsmål er forsøkt løst i oppgaven, uten veiledende klare holdepunkter fra rettspraksis eller forarbeider. Vurderingene viser at § 131 tredje ledd bør anvendes i de tilfeller der andre forberedelsesstraffebud ikke straffer handlingene. I noen tilfeller kan det imidlertid være nødvendig å anvende § 131 tredje ledd i konkurrens, som for eksempel der gjerningspersonen har foretatt handlinger i terrororganisasjonen med plan om å begå en terrorhandling. Disse spørsmålene vil imidlertid ikke bli tilstrekkelig avklart før domstolene, og da særlig Høyesterett, tar stilling til § 131 tredje ledd.

Et annet poeng som fremgår ved analysen, når eksempler som også kan rammes av andre straffebud er brukt, er at strafferammen i § 131 tredje ledd er betydelig høyere enn strafferammene i de andre forberedelsesstraffebudene.¹¹⁶ Med tanke på at en forberedelseshandling i § 131 tredje ledd kan straffes med alt fra bot til fengsel i 20 år (eller 29 år for planlegging av grov terrorisme), mens for eksempel deltakelse i en terrororganisasjon bare kan straffes med fengsel inntil 6 år, er dette betenkelig. Deltakelse i en terrororganisasjon kan være vel så straffverdig som enkelte av forberedelseshandlingene som dekkes av § 131 tredje ledd. Når § 131 tredje ledd favner så vidt som den gjør, kan

¹¹⁴ Strl.§§133, 136a-d, 136a

¹¹⁵ Prop. 131 L (2012-2013) s.64

¹¹⁶ Strl.§§133, 136a-d, 136a

strafferammen gi et misvisende inntrykk av straff for forberedelseshandlinger til terrorisme. Det kan tenkes at strafferammen i § 131 tredje ledd i noen tilfeller ikke vil være proporsjonal etter kravet i Grl. § 94 første ledd andre punktum, sett i sammenheng strafferammene ellers i straffeloven. Dette er et spørsmål som muligens vil komme opp når domstolene må ta stilling til § 131 tredje ledd. Det vil av disse grunner antas at domstolene vil være varsomme med å benytte de høyere strafferammene i bestemmelsen.

Analysen viser videre at § 131 tredje ledd dekker enkelte forberedelseshandlinger som ingen av de andre straffebudene kan dekke, for eksempel alle forberedelseshandlinger som en enkeltperson foretar alene. Fokuset på å straffe personer som forbereder terrorisme på egen hånd, er større enn før. Bestemmelsen dekker imidlertid også andre tilfeller som ikke kan dekkes i noen av de andre forberedelsesbestemmelsene,¹¹⁷ som for eksempel skytetrening som gjerningspersonen får i en terrororganisasjon, og som gjerningspersonen har planer om å bruke i gjennomføringsplanen sin. Analysen viser derfor at § 131 tredje ledd har selvstendig betydning, og at bestemmelsen vil være viktig for å avverge terrorhandlinger. Som nevnt innledningsvis, dukker det stadig opp nye metoder av terrorisme. Etersom § 131 tredje ledd dekker enhver forberedelseshandling som oppfyller vilkårene, vil bestemmelsens dynamiske karakter sikre at nye forberedelsesmetoder kan straffes. Bestemmelsens dynamiske karakter tilsier at det er nødvendig med en generell forberedelsesstraffebud til terrorisme, ettersom de andre forberedelsesstraffebudene straffes definerte forberedelseshandlinger.

¹¹⁷ Strl.§§133,136a-d, 136a

8. Kildeliste

8.1 Lovgivning:

Almindelig borgerlig Straffelov 22 mai 1902 nr.10 (Straffeloven)

Lov om straff (Straffeloven) 20. mai 2005 (LOV-2005-05-20-28)

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Noregs Grunnlov

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettighetsloven)

Straffeloven, 15. April 2030 nr. 126 (LBK 23. October 2007) No. 1260 (Den danske straffeloven)

Lov av 7. Juni 1968 nr. 4 til gjennomføring av bindende vedtak av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråd – Forskrift 22. Desember 1999 nr. 1374 (FNs terrorliste)

8.2 Forarbeider og andre offentlige dokumenter:

Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorismegjennomføring av FN-konvensjonen 9.desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28.september 2001)

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (Straffeloven)

Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20.mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Prop. 131 L (2012-2013) Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m)

NOU 2012: 14 Rapport fra 22.juli-kommisjonen

8.3 Konvensjoner

Fns sikkerhetsråds resolusjon 1373 (2001) OP 2 (e)

8.4 Domsregister

Høyesterettsdommer:

Rt-2013-789

Lagmannsrettsdommer:

RG-2012-1153

LB-2014-17430

Tingrettsdommer:

TOSLO-2011-188627-34

Dansk rettspraksis

U.2014.3017V

8.5 Litteraturliste:

Bruce, Ingvild og Husabø Erling Johannes, *Fighting Terrorism through Multilevel Criminal Legislation*, 2009

Gröning Linda, Husabø Erling Johannes og Jacobsen Jørn, *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk framstilling av norsk strafferett, foreløpig versjon av del 1 og 2*, Bokforlaget 2015.

Gröning Linda, Husabø Erling Johannes og Jacobsen Jørn, *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk framstilling av norsk strafferett, del 4, kapittel 24; Foreløpig manuskript*, distribuert til studentene gjennom Studentportalen

Gisle, Jon, *Jusleksikon*, 4. Utgave, 2010.

8.6 Nettsider:

https://no.wikipedia.org/wiki/Terrorangrepet_i_Madrid_mars_2004 (sjekket 10. desember 2015)

https://no.wikipedia.org/wiki/Terrorangrepet_i_London_7._juli_2005 (sjekket 10. desember 2015)

<http://www.vg.no/spesial/2015/terrorangrepet-i-paris-oversikt/> (sjekket 10. desember 2015)

<http://www.nrk.no/227/artikler/dette-ble-sagt-i-retten--dag-fire-1.8084366> (sjekket 10. desember 2015)

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/VG-Ubaydullah-Hussain-siktet-for-rekruttering-til-terror-8208561.html>

Regjeringen.no lov om regler om radikaliserings og voldelig ekstremisme

<https://www.regjeringen.no/no/sub/radikaliseringskonferanse/id663873/>
(Sjekket 10. desember 2015)